

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Indywidualne konta emerytalne - raport z kontroli wzorców umownych

Luty 2012

Opracowanie:
Delegatura UOKiK w Warszawie

Spis treści

I.	WSTĘP	5
1.	Cel badania.....	5
2.	Podstawa prawna analizy/działania Prezesa UOKiK.....	5
3.	Opis sektora	7
4.	Zakres przedmiotowy badania	13
5.	Zakres podmiotowy badania	14
II.	ANALIZA ZAKWESTIONOWANYCH POSTANOWIEŃ	16
1.	Naruszenie obowiązujących przepisów prawa – bezprawność	16
a)	Naruszenie przepisów ustawy – Prawo bankowe.....	16
⊗	Brak przyczyn i sposobu zmiany przez bank wysokości opłat i prowizji	16
⊗	Nieokreślenie przyczyn i sposobu zmiany umowy przez bank	17
⊗	Niewskazanie przyczyn rozwiązania umowy przez bank	18
⊗	Niewskazanie zakresu odpowiedzialności banku za przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych.....	18
b)	Naruszenie przepisów dotyczących umów ubezpieczenia osobowego.....	19
⊗	Bezprawne konsekwencje dla konsumenta w wyniku nieudzielania zakładowi ubezpieczeń wymaganych informacji	20
⊗	Nieprawidłowy sposób zmiany umowy	20
c)	Naruszenie przepisów ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego	21
⊗	Bezpodstawne zaliczanie przez zakład ubezpieczeń wpłat konsumenta przeznaczonych na IKE na ochronę ubezpieczeniową.....	21
⊗	Niedochowanie przez przedsiębiorcę ustawowego terminu na dokonanie wypłaty środków z IKE.....	22
⊗	Nadmierne wymagania przedsiębiorcy w odniesieniu do dokumentów potrzebnych do wypłaty środków z IKE	23
⊗	Wyłączenie możliwości dokonania przez konsumenta częściowego zwrotu.....	24
d)	Postanowienia sprzeczne z dobrymi obyczajami	24
2.	Niedozwolone klauzule umowne.....	25
a)	Wyłączenie lub istotnie ograniczenie odpowiedzialności względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania	25
b)	Stosowanie pojęć niejednoznacznych, nieostrych lub niezrozumiałych.....	26
c)	Odwołania do postanowień, z którymi konsument nie miał możliwości zapoznać się przed podpisaniem umowy.....	27

d)	Ograniczenie działania przez pełnomocnika	28
e)	Ograniczenie skuteczności złożonej przez konsumenta dyspozycji wypłaty transferowej	29
f)	Pozbawienie konsumenta możliwości swobodnego zadysponowania środkami zgromadzonymi na IKE	30
g)	Nieuzasadniona redukcja świadczeń	31
h)	Brak zwrotu nadpłaty składki ubezpieczeniowej przez zakład ubezpieczeń	32
i)	Wyłączenie indeksacji sumy ubezpieczenia przy zwiększonej składce	33
j)	Ograniczenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń nie połączone ze zmniejszeniem wysokości składki ubezpieczeniowej	33
k)	Nadmierne utrudnienia w realizacji uprawnień i obowiązków konsumenta	35
3.	Tożsamość postanowień zawartych we wzorcach z klauzulami wpisanymi do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone	35
a)	Pozbawienie konsumenta uprawnienia do wypowiedzenia umowy z zachowaniem dotychczasowych warunków umownych w przypadku braku zgody na zmianę opłat określonych w umowie	35
b)	Właściwość sądu	36
c)	Doręczenia	37
d)	Ograniczenie odpowiedzialności – użycie identyfikatorów i haseł	38
e)	Ograniczenie odpowiedzialności – za nieterminową realizację dyspozycji	39
f)	Ograniczenie odpowiedzialności – ograniczenie dostępu do rachunku	40
g)	Otwarty katalog przesłanek wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń	40
h)	Dane osobowe	41
4.	Inne stwierdzone niezgodności	42
a)	Wyłączenie możliwości zawierania umów z więcej niż jednym funduszem inwestycyjnym	42
b)	Wyłączenie możliwości dokonania wypłaty transferowej części środków z IKE pomiędzy funduszami	43
c)	Bankowy Fundusz Gwarancyjny	43
III.	WNIOSKI	45

I. WSTĘP

Niniejszy Raport został przygotowany w oparciu o wyniki analizy 115 wzorców umownych dotyczących prowadzenia indywidualnych kont emerytalnych (dalej również: IKE), stosowanych w umowach z konsumentami przez banki, zakłady ubezpieczeń, podmioty prowadzące działalność maklerską oraz towarzystwa funduszy inwestycyjnych. Jest to pierwsza tego typu analiza przeprowadzona przez Urząd.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (zwany dalej również: Prezesem Urzędu, Prezesem UOKiK, Urzędem, UOKiK) przeprowadził w okresie od lipca 2011 roku do stycznia 2012 roku badanie ww. wzorców umownych pod kątem występowania w nich treści mogących stanowić niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 i 3 oraz art. 385³ kodeksu cywilnego (dalej także: k.c.), jak również treści, których wykorzystanie może stanowić praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ustawy z 16 lutego 2007 roku o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm., dalej również: ustawa okik).

1. Cel badania

Głównym celem przeprowadzonej przez UOKiK analizy jest wykrycie nieprawidłowości i wyeliminowanie z obrotu niekorzystnych dla konsumentów postanowień wzorców umownych dotyczących prowadzenia indywidualnych kont emerytalnych. Urząd poddał ocenie zgodność badanych wzorców umownych z obowiązującymi przepisami prawa regulującymi analizowaną materię.

Ponadto, przedstawienie wyników przeprowadzonego przez UOKiK badania ma na celu podniesienie poziomu świadomości prawnej, zarówno wśród konsumentów, jak i wśród przedsiębiorców, w zakresie prawidłowego kształtowania treści umów dotyczących IKE. W odniesieniu do konsumentów walor edukacyjny opracowania ma szczególne znaczenie, gdyż ma za zadanie naświetlić konsumentom, jakie prawa przysługują im jako słabszym uczestnikom obrotu w relacjach z przedsiębiorcami.

Przeprowadzone przez Prezesa UOKiK badanie ma przyczynić się do zwiększenia stopnia zgodności z prawem stosowanych przez przedsiębiorców wzorców umownych dotyczących IKE. Należy zaznaczyć, że realizacji tego celu służy nie tylko eliminacja z obrotu prawnego wykrytych przez Prezesa Urzędu niekorzystnych dla konsumentów klauzul umownych. Również przekazanie przedsiębiorcom informacji, że Prezes UOKiK podejmuje działania w ramach swoich kompetencji w różnych obszarach obrotu gospodarczego, będzie sprzyjać przestrzeganiu przez przedsiębiorców prawa w relacjach z udziałem konsumentów. Niniejszy Raport spełnia więc także funkcję prewencyjną.

2. Podstawa prawna analizy/działania Prezesa UOKiK

Art. 31 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów określa zakres działania Prezesa UOKiK, tworząc ogólną podstawę prawną do przeprowadzenia kontroli, której podsumowanie stanowi niniejszy Raport. W ramach swoich kompetencji, stosownie do przywołanego przepisu, Prezes Urzędu sprawuje kontrolę przestrzegania przez przedsiębiorców przepisów ustawy (art. 31 pkt 1 ustawy okik), jak również występuje do przedsiębiorców w sprawach ochrony praw i interesów konsumentów (art. 31 pkt 13 ustawy okik). W oparciu o nałożone ustawowo na Prezesa Urzędu obowiązki, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeprowadza kontrole wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorców w obrocie konsumenckim.

Niniejsze badanie przeprowadzone zostało w ramach postępowania wyjaśniającego, wszczętego z urzędu na podstawie art. 48 ust. 1 i 2 pkt 2, 3 i 5 ustawy o ochronie konkurencji konsumentów. Zgodnie z brzmieniem przywołanych kolejno przepisów, postępowanie

wyjaśniające może mieć na celu w szczególności wstępne ustalenie, czy nastąpiło naruszenie uzasadniające wszczęcie postępowania w sprawie zakazu stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, badanie rynku, w tym określenie jego struktury i stopnia koncentracji, a także ustalenie, czy miało miejsce naruszenie chronionych prawem interesów konsumentów uzasadniające podjęcie działań określonych w odrębnych ustawach.

Wobec stwierdzonych w toku postępowania wyjaśniającego naruszeń, Prezes Urzędu może interweniować dwutorowo. Po pierwsze, na podstawie art. 479³⁶ i następnych ustawy z 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm., dalej również: k.p.c.), może skierować do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej również: SOKiK, Sąd) pozew o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. Po drugie, w przypadku, gdy zachodzi podejrzenie stosowania przez przedsiębiorcę praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, polegającej na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały już wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ k.p.c. (dalej także: Rejestr, rejestr niedozwolonych klauzul umownych, rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone), Prezes Urzędu ma kompetencje do wszczęcia postępowania w trybie administracyjnym, w oparciu o art. 49 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Dodatkowo należy wskazać, że w przypadku stwierdzenia, iż postanowienie badanego wzorca umownego jest sprzeczne z przepisami prawa, również możliwe jest wszczęcie przez Prezesa UOKiK postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w trybie, jak wskazany powyżej.

Należy zaznaczyć, że przedstawiona w Raporcie (pkt II.2 Raportu) ocena abuzywności klauzul nie jest ostateczna. Wyłącznie Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów ma kompetencję do uznania postanowienia za niedozwoloną klauzulę umowną. Po uprawomocnieniu się wyroku SOKiK postanowienie wpisywane jest do Rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK. Od tego momentu jego stosowanie w obrocie z konsumentami jest zakazane.

W przypadku podejrzenia stosowania przez przedsiębiorcę praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów polegającej na stosowaniu postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do Rejestru (może to dotyczyć także sytuacji, w których przedsiębiorca stosuje klauzule podobne do wpisanych do Rejestru, nawet jeśli wyrok SOKiK, na mocy którego dokonano wpisu, nie był wydany w stosunku do tego przedsiębiorcy), ocena praktyki dokonywana jest w decyzji Prezesa UOKiK, po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego. Podobnie dzieje się w przypadku uznania, że przedsiębiorca stosuje praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów poprzez kształtowanie treści stosunków prawnych niezgodnie z treścią obowiązujących przepisów prawa. Należy wskazać, że od decyzji Prezesa UOKiK przedsiębiorcy służy odwołanie do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, który bada prawidłowość oceny dokonanej przez Prezesa UOKiK w decyzji stwierdzającej stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Wypada również zastrzec, iż przeprowadzona przez Urząd kontrola wzorców umownych nie wyklucza dokonania ponownej ich oceny w przyszłości. Stały monitoring rynku pod kątem stosowania przez przedsiębiorców niedozwolonych lub bezprawnych postanowień umownych, umożliwia odpowiednią do bieżących okoliczności ocenę wykorzystywanych we wzorach klauzul. Należy bowiem zauważyć, że wraz z upływem czasu warunki, w jakich funkcjonują przedsiębiorcy, ulegają przeobrażeniom. W szczególności zmienia się otoczenie prawne prowadzonej przez nich działalności.

Konsument, który znalazł w umowie, jaką zamierza zawrzeć lub w już podpisanej, postanowienie podejrzanе o bezprawność lub abuzywność, również dotyczy to tych, które znajdują się w niniejszym Raporcie, może zwrócić przedsiębiorcy uwagę na ten fakt. Prezes UOKiK podkreśla, że konsument jako strona stosunku prawnego ma pełną swobodę wyboru kontrahenta. Dlatego też niezależnie od możliwości prawnych eliminacji niedozwolonych

lub bezprawnych postanowień umownych z łączącego strony stosunku umownego (o czym mowa poniżej), należy, podpisując umowę, za każdym razem ważyć pozytywne i negatywne aspekty kontraktu, w którym znajdują się wykryte przez konsumenta niedozwolone lub bezprawne klauzule umowne. Jeśli umowa już zawarta zawiera bezprawne postanowienia lub klauzule niedozwolone wpisane do Rejestru, to – zgodnie z przepisami kodeksu cywilnego – takie klauzule nie wiążą konsumenta z mocy prawa. Jeżeli przedsiębiorca nie przychyli się do tego stanowiska, konsument ma prawo zwrócić się do sądu powszechnego o uznanie danego postanowienia za niewiążące konsumenta w relacji z przedsiębiorcą. Należy wskazać dodatkowo, iż konsument może w takiej sytuacji korzystać z pomocy miejskiego lub powiatowego rzecznika konsumentów lub organizacji konsumenckich (np. Federacji Konsumentów). Niezależnie od powyższego konsumentowi służy również prawo wystąpienia z powództwem do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w celu stwierdzenia niedozwolonego charakteru postanowienia umownego stosowanego przez przedsiębiorcę we wzorcu umownym. W tym przypadku, jako że mamy do czynienia z abstrakcyjną kontrolą wzorca umownego (a nie wyłącznie łączącej konsumenta z przedsiębiorcą umowy) konieczne jest wykazanie w toku procesu, poza elementem abuzywności postanowienia, okoliczności stosowania go we wzorcu umownym. Postępowanie przed SOKiK nie wiąże się po stronie wnoszącego pozew z kosztami sądowymi.

3. Opis sektora

Umowy dotyczące indywidualnych kont emerytalnych są zawierane w ramach tzw. III filaru emerytalnego, który od momentu wejścia w życie 1 stycznia 1999 roku reformy systemu ubezpieczeń społecznych stanowi jeden z trzech segmentów polskiego systemu emerytalnego. Obejmuje on wszelkie formy oszczędzania w celu uzyskania dodatkowej emerytury. W odróżnieniu od I filaru (administrowanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych) i II filaru (opartego na otwartych funduszach emerytalnych) przynależność do niego nie jest obowiązkowa.

Katalog form oszczędzania na przyszłą emeryturę w ramach III filaru ma charakter otwarty i jest niezwykle zróżnicowany. Podstawowym kryterium decydującym o zakwalifikowaniu określonego sposobu gromadzenia środków do tego sektora rynku jest przeznaczenie oszczędności. Warto zatem zauważyć, że najczęściej zaliczenie danej formy oszczędzania do III filaru zależy jedynie od intencji konsumenta (np. w przypadku zwykłych lokat bankowych). Jednocześnie wymaga zaznaczenia, że w okresie prowadzenia przez Prezesa Urzędu kontroli wzorców umownych stosowanych w III filarze emerytalnym istniały dwa sposoby gromadzenia środków, które zostały ustawowo przeznaczone specjalnie do oszczędzania na przyszłą emeryturę. Były to indywidualne konta emerytalne i pracownicze programy emerytalne (PPE).

Obecnie, na skutek zmian ustawowych, oprócz ww. dwóch sposobów gromadzenia środków istnieje również trzeci ustawowo zdefiniowany sposób oszczędzania na przyszłą emeryturę w III filarze. 1 stycznia 2012 roku weszły w życie zmiany do ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych¹, wprowadzone ustawą z 25 marca 2011 roku o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 75, poz. 398), które wprowadziły indywidualne konta zabezpieczenia emerytalnego (IKZE). Elementem charakterystycznym tego nowego rodzaju produktu jest prawo oszczędzającego do odliczenia od dochodu dokonywanych wpłat na zasadach i w trybie określonym w przepisach o podatku dochodowym od osób fizycznych, jeżeli na podstawie umowy gromadzi on oszczędności tylko na jednym IKZE.

¹ Nowelizacja ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych zmieniła jej tytuł na ustawę o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego.

Należy zaznaczyć, że prowadząc analizę rynku w III filarze emerytalnym w okresie od lipca 2011 do stycznia 2012 Prezes Urzędu brał pod uwagę stan prawny obowiązujący na dzień rozpoczęcia badania, który nie przewidywał jeszcze możliwości oszczędzania na emeryturę w formie IKZE.

Aby prawidłowo określić wachlarz produktów z obszaru III filaru na polskim rynku, Prezes UOKiK zwrócił się do przedsiębiorców z zapytaniem o rodzaje produktów oferowanych konsumentom jako przeznaczone do dobrowolnego, dodatkowego oszczędzania na przyszłą emeryturę. W rezultacie, poza przypadkiem indywidualnych kont emerytalnych i pracowniczych programów emerytalnych, przedsiębiorcy sami decydowali, które rodzaje produktów w ich ofercie uznają za przynależące do sektora III filaru. Analiza udzielonych w ramach opisanego badania odpowiedzi wykazała, iż przedsiębiorcy najczęściej wskazywali różne odmiany ubezpieczeń na życie, ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, ubezpieczeń na życie i dożycie określonego wieku, ubezpieczeń na życie i dożycie określonego wieku z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, a także indywidualne konta emerytalne oraz pracownicze programy emerytalne.

Biorąc pod uwagę duże zróżnicowanie oferty na badanym rynku, a także ze względu na to, iż (z wyjątkiem IKE i PPE, a obecnie także IKZE) jego wyodrębnienie następuje w oparciu o subiektywne kryterium przyszłego przeznaczenia zaoszczędzonych środków, Urząd zdecydował poddać dalszej analizie jeden charakterystyczny dla III filaru emerytalnego rodzaj produktów. W ocenie UOKiK, w okresie prowadzonego badania, najbardziej typowe dla opisywanego sektora i jednocześnie przypisane do niego w drodze regulacji ustawowej były indywidualne konta emerytalne oraz pracownicze programy emerytalne.

Pracownicze programy emerytalne są regulowane ustawą z 20 kwietnia 2004 roku o pracowniczych programach emerytalnych (Dz. U. Nr 116, poz. 1207, z późn. zm.). Ustawa ta wskazuje, że do utworzenia pracowniczego programu emerytalnego niezbędne jest zawarcie przez pracodawcę (lub reprezentację pracodawców) umowy zakładowej (lub międzyzakładowej) z reprezentacją pracowników, a w następnej kolejności zawarcie umowy z instytucją finansową (chyba, że pracodawca sam jest instytucją finansową) albo utworzenie pracowniczego towarzystwa emerytalnego i pracowniczego funduszu emerytalnego w rozumieniu ustawy z 28 sierpnia 1997 roku o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz. U. z 2010 roku Nr 34, poz. 189, z późn. zm.) lub nabycie przez pracodawcę akcji istniejącego pracowniczego towarzystwa emerytalnego. Jak wynika z wyżej wskazanej regulacji na etapie tworzenia programu emerytalnego konsument nie jest stroną żadnej z wyżej wymienionych umów. Może on przystąpić do pracowniczego programu emerytalnego dopiero na podstawie pisemnej deklaracji. Wymaga jednak zaznaczenia, że warunki tego przystąpienia są uprzednio negocjowane z pracodawcą przez reprezentację pracowników, która powinna dbać o interesy reprezentowanej grupy. Dlatego w opisywanej sytuacji przewaga przedsiębiorcy nad konsumentem nie jest tak oczywista.

Z uwagi na powyższe okoliczności Prezes Urzędu zdecydował, iż podda ocenie zgodności z prawem wzorce wykorzystywane do zawierania umów dotyczących prowadzenia indywidualnych kont emerytalnych.

Zasady prowadzenia indywidualnych kont emerytalnych określa przede wszystkim ustawa z 20 kwietnia 2004 roku o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego (Dz. U. Nr 116, poz. 1205, z późn. zm., dalej również: ustawa ike). Zgodnie z jej regulacją IKE może być prowadzone na podstawie pisemnej umowy zawartej przez oszczędzającego z:

- funduszem inwestycyjnym albo
- dobrowolnym funduszem emerytalnym (od 1 stycznia 2012 roku), albo

- podmiotem prowadzącym działalność maklerską o świadczenie usług polegających na wykonywaniu zleceń nabycia lub zbycia instrumentów finansowych i prowadzenie rachunku papierów wartościowych oraz rachunku pieniężnego, albo
- zakładem ubezpieczeń – ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, albo
- bankiem o prowadzenie rachunku bankowego.

W konsekwencji środki gromadzone przez oszczędzającego na IKE są rejestrowane jako wyodrębniony zapis w rejestrze uczestników funduszu inwestycyjnego, wyodrębniony rachunek papierów wartościowych lub inny rachunek pieniężny służący do jego obsługi w podmiocie prowadzącym działalność maklerską, rachunek w ubezpieczeniowym funduszu kapitałowym, rachunek bankowy w banku albo wyodrębniony rachunek IKE w dobrowolnym funduszu emerytalnym.

Należy zwrócić uwagę, że w zakresie nieuregulowanym ustawą ike do umów o prowadzenie IKE znajdują również zastosowanie przepisy określające zasady prowadzenia działalności przez poszczególne grupy przedsiębiorców, uprawnionych do zawierania tych umów z konsumentami. Zatem w zależności od tego, jaką formę prowadzenia IKE wybierze dla siebie konsument, zastosowany zostanie jeden z następujących aktów prawnych:

- ustawa z 27 maja 2004 roku o funduszach inwestycyjnych (Dz. U. Nr 146, poz. 1546, z późn. zm.),
- ustawa z 29 lipca 2005 roku o obrocie instrumentami finansowymi (Dz. U. z 2010 roku Nr 211, poz. 1384, z późn. zm.),
- ustawa z 22 maja 2003 roku o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. z 2010 roku Nr 11, poz. 66, z późn. zm.),
- ustawa z 29 sierpnia 1997 roku – Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 roku Nr 72, poz. 665, z późn. zm.),
- ustawa z 28 sierpnia 1997 roku o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (Dz. U. z 2010 roku, Nr 34, poz. 189, z późn. zm.).

Warto odnotować, że chociaż gromadzenie środków w ramach indywidualnych kont emerytalnych jest możliwe przy wykorzystaniu jednej z wyżej wymienionych formuł oszczędzania, to wszystkie odmiany IKE mają pewne wspólne cechy, które odróżniają tę formę oszczędzania od pozostałych. Również terminologia służąca scharakteryzowaniu tego rodzaju produktu jest wspólna dla wszystkich jego odmian². Specyfika IKE wynika z tego, że

² Podstawowe pojęcia związane z dysponowaniem środkami zgromadzonymi na IKE to:

- wypłata – wypłatę jednorazową albo wypłatę w ratach środków zgromadzonych na IKE;
- wypłata transferowa – wypłatę polegającą na:
 - a) przeniesieniu środków zgromadzonych przez oszczędzającego na IKE do innej instytucji finansowej prowadzącej IKE,
 - b) przeniesieniu środków zgromadzonych na IKE z IKE zmarłego na IKE osoby uprawnionej lub do programu emerytalnego, do którego uprawniony przystąpił,
 - c) jednoczesnym odkupieniu jednostek uczestnictwa w jednym funduszu inwestycyjnym i nabyciu jednostek uczestnictwa w innym funduszu inwestycyjnym zarządzanym przez to samo towarzystwo za środki pieniężne uzyskane z odkupienia jednostek uczestnictwa (konwersja), pod warunkiem że jednostki odkupywane, jak i nabywane są rejestrowane na IKE oszczędzającego,

zostało ono wprowadzone do polskiego porządku prawnego jako szczególna instytucja służąca przede wszystkim oszczędzaniu na przyszłą emeryturę. Założeniem systemu emerytalnego opartego na trzech filarach jest bowiem rozłożenie ryzyka oszczędzania pomiędzy wszystkie trzy jego elementy. Ponieważ jednak uczestnictwo w III filarze jest dobrowolne, ustawodawca poprzez IKE stworzył pewne zachęty, które mają skłonić obywateli do samodzielnego odkładania środków na przyszłą emeryturę³.

Przed wszystkim, zgodnie z ustawą ike, jeżeli oszczędzający na podstawie pisemnej umowy o prowadzenie IKE jednocześnie gromadzi oszczędności tylko na jednym IKE, ma on prawo do zwolnienia podatkowego w trybie i na zasadach określonych w przepisach o podatku dochodowym od osób fizycznych⁴. Ustawa z 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2010 roku Nr 51, poz. 307, z późn. zm.) w art. 21 ust. 1 pkt 58a stanowi, że dochody z tytułu oszczędzania na indywidualnym koncie emerytalnym, uzyskane w związku z:

- gromadzeniem i wypłatą środków przez oszczędzającego,
- wypłatą środków dokonaną na rzecz osób uprawnionych do tych środków po śmierci oszczędzającego,
- wypłatą transferową (tzn. przeniesieniem środków pomiędzy instytucjami finansowymi prowadzącymi IKE lub pomiędzy takimi instytucjami a pracowniczymi programami emerytalnymi)

są wolne od podatku dochodowego. Również ustawa z 28 lipca 1983 roku o podatku od spadków i darowizn (Dz. U. z 2009 roku Nr 93, poz. 768, z późn. zm.) przewiduje, że nabycie w drodze spadku środków zgromadzonych na indywidualnym koncie emerytalnym nie podlega podatkowi od spadków i darowizn (art. 3 pkt 6).

Zaletą IKE jest także możliwość nieodpłatnego dokonania wypłaty, wypłaty transferowej i zwrotu zgromadzonych środków, już po upływie 12 miesięcy od dnia zawarcia umowy o prowadzenie indywidualnego konta emerytalnego (umowa o prowadzenie IKE może określić krótszy termin).

Oszczędzanie na podstawie umowy o prowadzenie indywidualnego konta emerytalnego obwarowane jest także pewnymi ograniczeniami, których celem jest głównie zachowanie założonego przez ustawodawcę przeznaczenia zgromadzonych środków na emeryturę⁵.

Przed wszystkim, uwolnienie zgromadzonych na IKE środków z zachowaniem opisanych wyżej zwolnień podatkowych (tzw. wypłata) jest możliwe wyłącznie przy spełnieniu ustawowych warunków, tj. po osiągnięciu przez oszczędzającego wieku 60 lat lub nabyciu uprawnień emerytalnych i ukończeniu 55 roku życia oraz spełnieniu warunku:

-
- d) przeniesieniu środków zgromadzonych przez oszczędzającego na IKE do programu emerytalnego, do którego przystąpił oszczędzający, lub przeniesieniu środków z programu emerytalnego na IKE, w przypadkach określonych w ustawie z 20 kwietnia 2004 roku o pracowniczych programach emerytalnych;
 - zwrot – wycofanie całości środków zgromadzonych na IKE, jeżeli nie zachodzą przesłanki wypłaty bądź wypłaty transferowej;
 - częściowy zwrot – wycofanie części środków zgromadzonych na IKE, jeżeli nie zachodzą przesłanki do wypłaty bądź wypłaty transferowej.

³ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych, Lex Omega.

⁴ Wyjątek od tej zasady dotyczy funduszy inwestycyjnych. Oszczędzający, bez utraty przywilejów podatkowych, może zawierać umowy ike z różnymi funduszami inwestycyjnymi, pod warunkiem że są one zarządzane przez to samo towarzystwo funduszy inwestycyjnych (art. 23 ustawy ike).

⁵ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych, Lex Omega.

- dokonywania wpłat na IKE co najmniej w 5 dowolnych latach kalendarzowych albo
- dokonania ponad połowy wartości wpłat nie później niż na 5 lat przed dniem złożenia przez oszczędzającego wniosku o dokonanie wypłaty.

Wypłata środków może nastąpić również w przypadku śmierci oszczędzającego – na rzecz wskazanej przez niego osoby uprawnionej.

Uwolnienie oszczędności bez zachowania powyższych warunków (tzw. zwrot lub częściowy zwrot) związane jest z koniecznością uiszczenia należnego podatku, a w przypadku gdy na IKE oszczędzającego przyjęto wypłatę transferową z pracowniczego programu emerytalnego – kwoty w wysokości 30 proc. sumy składek podstawowych wpłaconych do tego programu.

Ponadto, wpłaty dokonywane na IKE w roku kalendarzowym nie mogą przekroczyć kwoty odpowiadającej trzykrotności przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej na dany rok, określonego w ustawie budżetowej lub ustawie o provizorium budżetowym lub w ich projektach, jeżeli odpowiednie ustawy nie zostały uchwalone. Limit wpłat na IKE ma zapobiegać nadmiernemu uszczupleniu dochodów państwa uzyskiwanych z tytułu opisanych wyżej podatków⁶.

Zgodnie z treścią obwieszczenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 9 grudnia 2011 roku w sprawie wysokości kwoty wpłat na indywidualne konto emerytalne w roku 2012 (M.P. Nr 113, poz. 1149) wpłaty dokonywane na IKE w bieżącym roku kalendarzowym nie mogą przekroczyć kwoty 10 578 zł.

Niezależnie od rodzaju wybranego przez konsumenta indywidualnego konta emerytalnego każda umowa o prowadzenie IKE powinna określać w szczególności:

- oznaczenie IKE umożliwiające jego identyfikację,
- sposób oznaczenia dyspozycji dotyczących środków gromadzonych na IKE,
- sposób postępowania instytucji finansowej w przypadku, gdy suma wpłat dokonanych przez oszczędzającego w danym roku kalendarzowym przekroczy limit wpłat,
- zakres, częstotliwość i formę informowania oszczędzającego o środkach zgromadzonych na IKE,
- koszty i opłaty obciążające oszczędzającego w związku z prowadzeniem IKE,
- okres wypowiedzenia umowy,
- termin dokonania wypłaty, wypłaty transferowej, częściowego zwrotu oraz zwrotu,
- warunki wypłaty w ratach, w tym liczbę rat, w przypadku dokonywania wypłaty w ratach,
- sposób postępowania z pożytkami z papierów wartościowych zgromadzonych na IKE oszczędzającego.

Dodatkowo, umowy zawierane z zakładem ubezpieczeń powinny m.in. określać zasady, na jakich zakład ubezpieczeń wyodrębnia z płaconej składki część przeznaczoną na rachunek IKE w ubezpieczeniowym funduszu kapitałowym oraz wskazywać cel, na który przeznaczona jest pozostała część składki ubezpieczeniowej.

⁶ Tamże.

Nadzór nad prowadzeniem IKE przez instytucje finansowe sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego (dalej również: KNF). Instytucja ta gromadzi informacje na temat indywidualnych kont emerytalnych. Na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy ike instytucje finansowe są obowiązane do przekazywania do KNF półrocznych i rocznych informacji o prowadzonych IKE, w terminie do końca lipca za ostatnie półrocze i do końca stycznia za rok poprzedni, a organ nadzoru sporządza i przekazuje ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego półroczną i roczną informację zbiorczą o IKE prowadzonych przez nadzorowane instytucje finansowe, w terminie do dnia 31 sierpnia za ostatnie półrocze i do ostatniego dnia lutego za rok poprzedni (art. 17 ust. 2 ustawy ike). Na podstawie ust. 3 powołanego artykułu wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów z 17 grudnia 2007 roku w sprawie przekazywania przez instytucje finansowe oraz organ nadzoru półrocznych i rocznych informacji o prowadzonych indywidualnych kontach emerytalnych (Dz. U. Nr 245, poz. 1805, z późn. zm.), którego § 2 określa szczegółowo zakres informacji, do przekazania których zobowiązane są instytucje finansowe prowadzące IKE.

Komisja Nadzoru Finansowego, na podstawie informacji zebranych w zakresie określonym ww. rozporządzeniem, opublikowała na swojej stronie internetowej opracowanie zatytułowane: „Indywidualne konta emerytalne w I połowie 2011 roku”⁷. Poniżej, w oparciu o wskazane opracowanie przygotowane przez KNF, przedstawione zostaną główne wnioski określające tendencje rynku indywidualnych kont emerytalnych.

Po pierwsze, zauważyć należy, iż na koniec czerwca 2011 roku podmioty rynku finansowego, działając na podstawie ustawy ike, obsługiwały łącznie około 799 tys. kont i liczba ta w stosunku do I półrocza 2010 roku wzrosła o 2 tys. (0,3 proc.). Wartość zgromadzonych aktywów na tych kontach wyniosła natomiast około 2,9 mld zł, co oznacza, iż w porównaniu z końcem roku 2010 wzrosła o około 197 mln zł (7,2 proc.), a w stosunku do I półrocza 2010 roku wartość aktywów wzrosła o 573,4 mln zł (24,4 proc.).

Podkreślenia wymaga, iż tendencja spadkowa mająca miejsce od 2008 roku w ilości prowadzonych IKE przez instytucje finansowe odwróciła się w I połowie 2011 roku (6,5 tys. więcej kont w porównaniu z danymi na 31 grudnia 2010 roku). Pomimo ogólnej tendencji wzrostowej liczby prowadzonych IKE w I połowie 2011 roku, zauważyć należy, iż nie dotyczy ona wszystkich instytucji finansowych. Zarówno w zakładach ubezpieczeń jak i bankach nastąpił spadek liczby prowadzonych IKE w odniesieniu do roku 2010, odpowiednio o 5,7 tys. i 0,4 tys. Dla porównania, wskazać należy, iż w tej samej relacji czasowej nastąpił wzrost funkcjonujących IKE w towarzystwach funduszy inwestycyjnych o 11,5 tys., a w podmiotach prowadzących działalność maklerską – o 1,1 tys. Wskazane dane potwierdzają, iż pomimo spadku ilości prowadzonych IKE przez zakłady ubezpieczeń i banki, ogólna tendencja dla pierwszej połowy roku 2011 jest optymistyczna. Dodatkowo, zwrócić należy szczególną uwagę na podmioty prowadzące działalność maklerską, w których liczba prowadzonych kont wzrasta od momentu wprowadzenia IKE na rynek finansowy ustawą ike.

Powyższe dane warto również zaprezentować jako procentowe zmiany liczby prowadzonych IKE w poszczególnych podmiotach uprawnionych do prowadzenia indywidualnych kont emerytalnych porównując ten sam okres roku 2011 w relacji do roku 2010. Przedstawione w ten sposób dane lepiej obrazują zmiany zachodzące na analizowanym rynku. Przede wszystkim warto ponownie zwrócić uwagę na podmioty prowadzące działalność maklerską, w których odnotowano wzrost aż o 24 proc. Przyrost liczby funkcjonujących IKE odnotowano także w towarzystwach funduszy inwestycyjnych – na poziomie 6,8 proc. Spadek liczby prowadzonych IKE, jak już zostało wskazane powyżej, dotknął zakłady ubezpieczeń na poziomie 2 proc. oraz banki na poziomie 1,8 proc. Podsumowanie powyższych danych stanowi całościowa zmiana na poziomie 3 proc., która

⁷ Opracowanie dostępne na stronie internetowej: http://www.knf.gov.pl/Images/IKE_VI_2011_tcm75-27963.pdf.

ponownie udowadnia wzrostowy trend na rynku indywidualnych kont emerytalnych, który miał miejsce w I połowie 2011 roku.

Po przeanalizowaniu zmian w liczbie prowadzonych IKE, porównać należy również dane w zakresie wartości prowadzonych IKE w poszczególnych instytucjach finansowych zestawiając ze sobą stan aktywów na 30 czerwca 2010 roku oraz na 30 czerwca 2011 roku. Po raz kolejny analizę danych powinno się rozpocząć od podmiotów prowadzących działalność maklerską. Na koniec I półrocza 2010 roku wartość aktywów dla tych podmiotów wyniosła około 253,7 mln zł, a na koniec I półrocza 2011 roku – 358,1 mln zł, co oznacza zmianę na poziomie 41,1 proc. Żadna z pozostałych instytucji finansowych prowadzących IKE nie odnotowała tak dużej zmiany w wartościach względnych obrazujących poziom aktywów zgromadzonych na rachunkach indywidualnych kont emerytalnych. Zakłady ubezpieczeń odnotowały zmianę na poziomie 24,5 proc. – 989,8 mln zł na 30 czerwca 2010 roku i 1 232,5 mln zł w analogicznym okresie roku 2011. Wzrost w wartości zgromadzonych aktywów na rachunkach IKE prowadzonych przez banki odnotowany został na poziomie 21,3 proc. – z 265,4 mln zł w I połowie roku 2010 do 321,9 mln zł w analogicznym okresie roku następnego. Towarzystwa funduszy inwestycyjnych charakteryzowały się wartością zgromadzonych aktywów w ramach IKE w I połowie roku 2010 na poziomie 841,2 mln zł, natomiast w I połowie roku 2011 na poziomie 1 011 mln zł, co oznacza przyrost wartości o 20,2 proc.

Podsumowując zaprezentowane powyżej dane definiujące rynek indywidualnych kont emerytalnych, zauważyć należy, iż IKE nadal nie jest popularnym produktem służącym dobrowolnemu, dodatkowemu oszczędzaniu na przyszłą emeryturę. Posiadanie IKE przez około 799 tys. osób na koniec I półrocza 2011 roku oznacza, iż jedynie około 4,9 proc. osób aktywnych zawodowo zdecydowało się na tę formę oszczędzania. Porównując jednak I połowę 2011 roku z tym samym okresem roku poprzedniego rachunek IKE otworzyło o 17,4 tys. osób więcej.

Należy również zauważyć, że opisywany rynek rozwija się nie tylko w kierunku umiarkowanego wzrostu zainteresowania istniejącymi możliwościami oszczędzania na przyszłą emeryturę, lecz także w drodze poszerzenia gamy oferowanych w tym obszarze rodzajów produktów. Wypada ponownie wskazać, że w celu zwiększenia zainteresowania dobrowolnym oszczędzaniem na przyszłą emeryturę, na rynek w obszarze III filaru został wprowadzony alternatywny do IKE – nowy rodzaj produktu – indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego (IKZE). Z badania przeprowadzonego przez UOKiK wynika, że 16 przedsiębiorców działających w obszarze III filaru deklarowało chęć wprowadzenia IKZE do swojej oferty z początkiem 2012 roku.

4. Zakres przedmiotowy badania

Przedmiotem przeprowadzonej przez Prezesa UOKiK analizy w okresie od lipca 2011 do stycznia 2012 było 115 wzorców umownych stosowanych przy zawieraniu umów o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych z konsumentami. Ponieważ IKE dostępne jest w wielu odmianach, przebadane dokumenty występowały pod różnymi nazwami i miały różnorodną konstrukcję. Podstawowe rodzaje wzorców odpowiadały nazwą wymogom ustawy ike, w myśl której zasady prowadzenia IKE, a także tryb oraz warunki zawarcia i rozwiązania umowy o prowadzenie IKE określa:

- statut funduszu inwestycyjnego – w przypadku funduszu inwestycyjnego,
- regulamin prowadzenia rachunku papierów wartościowych i rachunku pieniężnego – w przypadku podmiotu prowadzącego działalność maklerską,
- ogólne warunki ubezpieczenia oraz regulaminy ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych – w przypadku zakładu ubezpieczeń,

- umowa rachunku bankowego – w przypadku banku.

Niezależnie od powyższego wymaga podkreślenia, iż pod pojęciem wzorców umów należy rozumieć wszelkie dokumenty mające cechy wzorców bez względu na ich nazwy stosowane w obrocie (np. wnioski o zawarcie umowy). Zaznaczyć trzeba, że ilość przeanalizowanych przez Urząd wzorców przewyższa ilość skontrolowanych przedsiębiorców, co wynika z tego, iż większość z nich stosuje w obrocie z konsumentami jednocześnie wzór umowy oraz drugi dodatkowy dokument, jak np. ogólne warunki ubezpieczenia, czy regulamin.

5. Zakres podmiotowy badania

Prezes Urzędu objął badaniem 25 podmiotów rynku finansowego:

- Banki: Bank Gospodarki Żywnościowej S.A. z siedzibą w Warszawie, Bank Polskiej Spółdzielczości S.A. z siedzibą w Warszawie, Bank Millennium S.A. z siedzibą w Warszawie, BNP Paribas Bank Polska S.A. z siedzibą w Warszawie, BRE Bank S.A. z siedzibą w Warszawie, Krakowski Bank Spółdzielczy z siedzibą w Krakowie, Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. z siedzibą w Warszawie,
- Podmioty prowadzące działalność maklerską: Dom Maklerski BDM S.A. z siedzibą w Bielsku - Białej, Dom Maklerski Banku Ochrony Środowiska S.A. z siedzibą w Warszawie, Dom Maklerski BZ WBK S.A. z siedzibą w Poznaniu,
- Towarzystwa funduszy inwestycyjnych: Amplico TFI S.A. z siedzibą w Warszawie, BPH TFI S.A. z siedzibą w Warszawie, BZ WBK AIB TFI S.A. z siedzibą w Poznaniu, TFI FORTIS PRIVATE INVESTMENTS S.A. z siedzibą w Warszawie⁸, ING TFI S.A. z siedzibą w Warszawie, Legg Mason TFI S.A. z siedzibą w Warszawie, Millennium TFI S.A. z siedzibą w Warszawie, Pioneer Pekao TFI S.A. – z siedzibą w Warszawie, TFI PZU S.A. z siedzibą w Warszawie, Skarbiec TFI S.A. z siedzibą w Warszawie,
- Zakłady ubezpieczeń: Towarzystwo Ubezpieczeń ALLIANZ Życie Polska S.A. z siedzibą w Warszawie, ING Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie, NORDEA Polska Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie, PZU Życie S.A. z siedzibą w Warszawie, Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo – Kredytowych S.A. z siedzibą w Sopocie.

Z uwagi na duże zróżnicowanie zarówno podmiotów działających na rynku usług finansowych, jak również oferowanych przez te podmioty rodzajów produktów służących dobrowolnemu, dodatkowemu oszczędzaniu na przyszłą emeryturę, dobór podmiotów, których wzorce umowne poddane zostały szczegółowej analizie, przebiegał kilkunastopow.

W pierwszej fazie badania, Prezes Urzędu zwrócił się do 153 podmiotów rynku finansowego z zapytaniem dotyczącym oferowanych przez te podmioty produktów służących dobrowolnemu, dodatkowemu oszczędzaniu na przyszłą emeryturę. Przedsiębiorcy podzieleni byli na 5 grup ze względu na rodzaj prowadzonej działalności: banki (45), powszechne towarzystwa emerytalne⁹ (14), podmioty prowadzące działalność maklerską (51), zakłady ubezpieczeń na życie (27), towarzystwa funduszy inwestycyjnych (16). 85 podmiotów zadeklarowało, iż nie oferuje produktów, które mogłyby mieścić się w obszarze zainteresowań Prezesa Urzędu w ramach prowadzonego badania. 6 podmiotów nie udzieliło odpowiedzi na pierwsze wezwanie Prezesa UOKiK, w związku z czym wobec

⁸ Obecnie przedsiębiorca działa jako TFI BNP Paribas Polska S.A. z siedzibą w Warszawie.

⁹ Zgodnie z ustawą z 25 marca 2011 roku o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych od dnia 1 stycznia 2012 roku część funduszy, którymi zarządzają powszechne towarzystwa emerytalne (tzw. dobrowolne fundusze), może prowadzić IKE lub IKZE.

tych przedsiębiorców Prezes Urzędu wszczął postępowanie w sprawie nałożenia kary pieniężnej z tytułu nieudzielenia informacji żądanych przez Prezesa UOKiK. W związku z powyższym, liczba podmiotów została ograniczona do 62.

Prezes Urzędu w drugim etapie doboru podmiotów, których wzorce poddane zostały analizie, dokonał przeglądu rodzajów oferowanych na rynku finansowym produktów służących dobrowolnemu, dodatkowemu oszczędzaniu na przyszłą emeryturę w celu wyboru jednego rodzaju produktów. Ze względu na złożoność i różnorodność ww. rodzajów, w oparciu o opisane wcześniej przesłanki, wybrany został jeden z nich – indywidualne konto emerytalne. 39 podmiotów zadeklarowało, iż w ich ofercie przeznaczonej dla konsumentów znajduje się propozycja dobrowolnego, dodatkowego oszczędzania na przyszłą emeryturę w formie IKE¹⁰.

Spośród powyżej określonych 39 podmiotów, Prezes Urzędu postanowił poddać analizie wzorce umowne dotyczące IKE stosowane w obrocie konsumenckim przez 25 podmiotów, co stanowi ok. 64 proc. wszystkich podmiotów deklarujących oferowanie IKE. Z każdej z grup podmiotów wytypowany został taki sam odsetek podmiotów wybranych do badania (64 proc.). Spośród 11 banków deklarujących, iż w ich ofercie znajduje się indywidualne konto emerytalne, wybranych zostało 7, z 9 zakładów ubezpieczeń na życie – 5, z 15 towarzystw funduszy inwestycyjnych – 10, natomiast z 4 podmiotów prowadzących działalność maklerską – 3. Blisko połowa podmiotów z każdej z wymienionych grup wybrana została zgodnie z przyjętym przez Prezesa Urzędu kryterium – największej zadeklarowanej wartości środków zgromadzonych na podstawie obowiązujących umów IKE zawartych od 1 stycznia 1999 roku do 30 czerwca 2011 roku (stan na 30 czerwca 2011 roku). Pozostała część podmiotów została wybrana losowo¹¹.

Zgodnie z przedstawioną powyżej metodologią wybranych zostało 25 przedsiębiorców poddanych dalszemu szczegółowemu badaniu.

¹⁰ Wskazana liczba podmiotów nie uwzględnia przedsiębiorców oferujących IKE jedynie w charakterze dystrybutorów (pośredników, agentów) tego produktu.

¹¹ Wytypowanie domów maklerskich do badania nastąpiło wyłącznie w oparciu o wskazane kryterium bez elementu losowania.

II. ANALIZA ZAKWESTIONOWANYCH POSTANOWIEŃ

1. Naruszenie obowiązujących przepisów prawa – bezprawność

a) Naruszenie przepisów ustawy – Prawo bankowe

Zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt 4 ustawy ike, indywidualne konto emerytalne prowadzone jest na podstawie pisemnej umowy zawartej przez oszczędzającego z bankiem o prowadzenie rachunku bankowego. Wobec powyższego, Prezes Urzędu w ramach niniejszego Raportu poddał analizie wzorce umowne dotyczące IKE wykorzystywane przez wytypowane do badania banki w kontekście zgodności stosowanych postanowień z przepisami ustawy – Prawo bankowe. Prezes UOKiK dokonał przeglądu wykorzystywanych przez banki w obrocie konsumenckim wzorców w zakresie IKE przede wszystkim poprzez ich dostosowanie do treści art. 52 ust. 2 Prawa bankowego, który enumeratywnie wymienia obligatoryjne elementy umowy rachunku bankowego.

Przeprowadzona analiza wykazała, iż cztery z wytypowanych do badania banków nie dostosowały stosowanych wzorców umownych dotyczących IKE do wymogów informacyjnych w zakresie umowy rachunku bankowego wskazanych w ustawie Prawo bankowe.

▪ Brak przyczyn i sposobu zmiany przez bank wysokości opłat i prowizji

Zgodnie z treścią art. 52 ust. 2 pkt 6) Prawa bankowego umowa rachunku bankowego powinna określać przesłanki i tryb zmiany wysokości prowizji i opłat za czynności związane z wykonywaniem umowy.

Niezależnie od obowiązku wynikającego z art. 111 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego dotyczącego ogłaszania przez bank w miejscu wykonywania czynności, w sposób ogólnie dostępny stosowanych stawek opłat i prowizji, zgodnie z przywołanym powyżej przepisem, bank zobowiązany jest określić w umowie tryb zmiany wysokości prowizji i opłat pobieranych z tytułu wykonywania umowy. Wskazać należy, iż tryb ten powinien być zbieżny z art. 384¹ k.c., czyli bank powinien doręczyć nowy wzorzec konsumentowi i dać mu możliwość wypowiedzenia umowy w najbliższym czasie wypowiedzenia. Ponadto, umowa rachunku bankowego powinna określać przesłanki stanowiące podstawę dla banku do zmiany wysokości prowizji i opłat.

Powyższe uwagi odnoszą się także do wzorców umownych dotyczących prowadzenia rachunku bankowego w postaci indywidualnego konta emerytalnego – do wzorców tych powinny być wpisane postanowienia określające tryb wprowadzania przez bank zmian wysokości prowizji i opłat pobieranych z tytułu wykonywania zawartej umowy o prowadzenie IKE, jak również zamknięty katalog przesłanek, których zaistnienie uprawnia bank do wprowadzenia zmian w omawianym zakresie. Zaniechania banków w zakresie wskazanym powyżej uznać należy, w ocenie UOKiK, za bezprawne.

Analizując wzorce umowne, przedłożone przez siedem badanych w ramach niniejszego Raportu banków, w kontekście ich zgodności z art. 52 ust. 2 pkt 6) Prawa bankowego, Prezes Urzędu stwierdził nieprawidłowości u dwóch przedsiębiorców: BGŻ S.A. oraz BRE Bank S.A.

BGŻ S.A. we wzorcach umownych dotyczących IKE nie określał trybu zmian wysokości prowizji i opłat za czynności związane z wykonywaniem umowy. Jednakże z analizy dokumentów przedłożonych przez Bank w ramach prowadzonego przez Prezesa UOKiK postępowania wyjaśniającego wynika, iż przedsiębiorca uzupełnił wzorzec o postanowienia informujące konsumenta o trybie wprowadzania tych zmian, wskazując jednocześnie na możliwość wypowiedzenia umowy w przypadku nieprzyjęcia proponowanych zmian.

Również wzorce umowne dotyczące indywidualnego konta emerytalnego stosowane przez BRE Bank S.A., zdaniem Prezesa Urzędu, nie czynią zadość wymogom określonym w art. 52 ust. 2 pkt 6) Prawa bankowego, poprzez stosowanie otwartego katalogu przesłanek uprawniających bank do zmiany wysokości prowizji i opłat. W tym miejscu zwrócić należy uwagę, iż otwarty katalog można rozpoznać poprzez stosowanie przez przedsiębiorcę takich zwrotów jak: „w szczególności”, „takie jak”, „między innymi”, które sugerują, iż wymienione w postanowieniu przyczyny nie są jedynymi, które skutkować mogą np. zmianą wysokości prowizji i opłat.

Przykład:

„Wysokość opłat i prowizji może ulegać zmianom. Zmiany wysokości opłat i prowizji uzależnione są w szczególności od: (...)” (BRE Bank S.A.)

Opisane powyżej nieprawidłowości są przedmiotem postępowań prowadzonych przez Prezesa UOKiK w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

▪ Nieokreślenie przyczyn i sposobu zmiany umowy przez bank

Stosownie do treści art. 52 ust. 2 pkt 8) Prawa bankowego umowa rachunku bankowego powinna określać przesłanki i tryb dokonywania zmian umowy.

Odnosząc się do trybu zmiany umowy należy zauważyć, iż powinien on korelować z art. 384¹ k.c. Jak wynika bowiem z treści art. 384¹ k.c. wzorec umowny wydany w czasie trwania stosunku umownego o charakterze ciągłym wiąże konsumenta, jeżeli został mu doręczony, a ten nie wypowiedział umowy w najbliższym terminie wypowiedzenia. Ponadto, zgodnie z przywołanym przepisem, umowa rachunku bankowego, powinna określać przesłanki stanowiące podstawę do dokonywania przez bank zmian umowy.

Wzorce umowne dotyczące prowadzenia IKE w postaci rachunku bankowego stosowane przez banki w obrocie konsumenckim zawierać powinny, zgodnie z dyspozycją art. 52 ust. 2 pkt 8) Prawa bankowego zarówno tryb jak też wykaz przesłanek stanowiących podstawę dla zmiany umowy przez bank. Zastrzeżenie, iż bank ma prawo do zmiany postanowień umowy bez jednoczesnego zakreslenia przesłanek do wprowadzenia tych zmian jest niezgodne z przepisami Prawa bankowego, a tym samym bezprawne. Konsument, zawierając umowę z bankiem o prowadzenie IKE w postaci rachunku bankowego, powinien mieć świadomość, iż w sytuacjach określonych w umowie bank ma prawo do jej zmiany. Jednocześnie konsument powinien mieć możliwość zapoznania się z propozycją zmian zaproponowanych przez bank, z prawem do wypowiedzenia umowy w najbliższym terminie wypowiedzenia.

Analiza wzorców umownych stosowanych przez wytypowane do badania w ramach Raportu banki budzi wątpliwości w zakresie postanowień:

„Bank zastrzega sobie prawo zmiany postanowień Regulaminu” (BGŻ S.A.)

„Bank ma prawo dokonywania zmian w Ogólnych warunkach” (Bank Millennium S.A.)

Również PKO BP S.A. zastrzega we wzorcu umownym dotyczącym IKE możliwość zmiany umowy nie podając katalogu przesłanek stanowiących podstawę do jej dokonania.

Zarówno BGŻ S.A., jak również Bank Millennium S.A. przedłożył Prezesowi Urzędu nowe wzorce umowne stosowane w obrocie konsumenckim przy zawieraniu umów o prowadzenie IKE w postaci rachunku bankowego, których analiza wykazała, iż oba podmioty wprowadziły zamknięty katalog przesłanek zmian umowy, jednocześnie dostosowując treść postanowień wzorców umownych do wymogów art. 52 ust. 2 pkt 8) Prawa bankowego.

Opisane nieprawidłowości są przedmiotem postępowań wszczętych przez Prezesa Urzędu w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

▪ **Niewskazanie przyczyn rozwiązania umowy przez bank**

Art. 52 ust. 2 pkt 9) Prawa bankowego stanowi, iż umowa rachunku bankowego powinna określać w szczególności przesłanki i tryb rozwiązania umowy rachunku bankowego.

Głównym trybem rozwiązania umowy o prowadzenie IKE w postaci rachunku bankowego wykorzystywanym przez banki, których wzorce zostały poddane analizie w ramach niniejszego Raportu, jest wypowiedzenie umowy zarówno przez konsumenta, jak również przez bank. Zwrócić należy uwagę, iż zgodnie z powołanym przepisem Prawa bankowego, umowa rachunku bankowego powinna określać przesłanki jej rozwiązania, w tym również powody mogące skutkować wypowiedzeniem konsumentowi umowy przez bank, stanowiącym jedną z form rozwiązania wiążącego strony stosunku prawnego.

Wobec powyższego należy stwierdzić, iż umowa rachunku bankowego, w tym umowa o prowadzenie IKE w postaci rachunku bankowego, określać powinna zamknięty wykaz przesłanek, których zaistnienie może być powodem do rozwiązania, w tym wypowiedzenia umowy przez bank. Niedopuszczalne jest stosowanie postanowień umożliwiających wypowiedzenie umowy przez bank z bliżej nieokreślonych i nieznanymi konsumentowi na etapie podpisywania umowy przyczyn. Ponadto, muszą być to powody, które określić można jako ważne (art. 730 k.c.). Bank nie może wypowiedzieć umowy powołując się na mało istotne kwestie. Odnosząc art. 52 ust. 2 pkt 9) Prawa bankowego do wzorców umownych dotyczących indywidualnego konta emerytalnego podkreślić należy jego szczególne znaczenie. Konsumenti decydujący się na IKE, z uwagi na specyfikę wpisaną w dany produkt emerytalny, planują oszczędzanie w perspektywie długoterminowej, a zatem oczekują pewności co do trwania stosunku prawnego nawiązanego z przedsiębiorcą. Postanowienia wprowadzające otwarty katalog przesłanek umożliwiających bankowi jego zakończenie, zaburza tę pewność.

Prezes Urzędu w wyniku przeprowadzonej analizy stosowanych w obrocie z konsumentami przez siedem wytypowanych do kontroli banków wzorców umownych dotyczących IKE wykrył nieprawidłowości w opisanym zakresie u dwóch przedsiębiorców.

Postanowienia zakwestionowane przez Prezesa UOKiK:

„Bank może wypowiedzieć Umowę z ważnych powodów, a w szczególności: (...)” (BGŻ S.A.)

„PKO BP SA może wypowiedzieć umowę jedynie z ważnych powodów, w szczególności w przypadku: (...)” (PKO BP S.A.)

BGŻ S.A. w toku prowadzonego postępowania wyjaśniającego poinformował Prezesa Urzędu o zmianie stosowanych wzorców umownych dotyczących IKE. Analiza nowych wzorców umownych przedłożonych Prezesowi wskazuje, iż Bank wprowadził zamknięty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy o prowadzenie IKE w postaci rachunku bankowego przez bank, a tym samym dostosował wzorce umowne do treści art. 52 ust. 2 pkt 9) Prawa bankowego.

Przedstawione działania banków stanowiły podstawę do wszczęcia postępowań w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

▪ **Niewskazanie zakresu odpowiedzialności banku za przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych**

Treść art. 52 ust. 2 pkt 10) Prawa bankowego stanowi, iż umowa rachunku bankowego powinna określać zakres odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe

przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokość odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku.

Wobec powyższego, umowa rachunku bankowego powinna wskazywać na zakres odpowiedzialności banku nie tylko za terminowość rozliczeń pieniężnych, ale również za prawidłowość ich przeprowadzenia. Dodatkowo, bank powinien określać wysokość odszkodowania z tytułu przekroczenia terminu realizacji dyspozycji zleconych bankowi przez konsumenta.

Zwrócić należy uwagę, iż powyżej wskazany przepis stwarza obowiązek informacyjny również w odniesieniu do umów o prowadzenie rachunku bankowego w postaci indywidualnego konta emerytalnego. Wszystkie wskazane powyżej elementy, a zawarte w art. 52 ust. 2 pkt 10) Prawa bankowego powinny znaleźć się we wzorcu umownym dotyczącym IKE.

Nieprawidłowości w tym zakresie, wymagające przeprowadzenia postępowania przez Prezesa Urzędu w celu dalszej analizy, zostały stwierdzone we wzorcach stosowanych przez dwa z siedmiu badanych banków – PKO BP S.A. oraz Bank Millennium S.A.

b) Naruszenie przepisów dotyczących umów ubezpieczenia osobowego

Jedną z czterech form oszczędzania na przyszłą emeryturę w ramach indywidualnego konta emerytalnego, jakie przewiduje ustawa ike, jest umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym zawarta z zakładem ubezpieczeń (art. 8 ust. 1 pkt 3 ustawy ike). Treść takiej umowy, jako umowy ubezpieczenia, powinna odpowiadać warunkom określonym w przepisach tytułu XXVII kodeksu cywilnego („Umowa ubezpieczenia”) oraz ustawy o działalności ubezpieczeniowej. W związku z tym Prezes UOKiK przeanalizował wzorce omawianej kategorii umów również pod kątem ich zgodności z przepisami wskazanych regulacji.

Spośród pięciu przebadanych przez Prezesa Urzędu zakładów ubezpieczeń jeden (ING TUnŻ S.A.) stosował we wzorcach umów postanowienia, w ocenie Prezesa UOKiK, niezgodne z przepisami k.c. Natomiast żaden przedsiębiorca nie naruszył ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że umowa ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, w ramach której prowadzone jest indywidualne konto emerytalne, należy do grupy ubezpieczeń osobowych. W związku z tym podlega szczególnym unormowaniom uwzględniającym specyfikę tej kategorii ubezpieczeń.

Odmienne potraktowanie wskazanej grupy ubezpieczeń wynika z faktu, iż ich przedmiotem są pewne szczególne dobra o charakterze niemajątkowym, mianowicie dobra osobiste osób ubezpieczonych, takie jak życie, zdrowie, zdolność do pracy zarobkowej, a także zdarzenia związane z życiem tych osób, np. urodzenie dziecka. W związku z tym w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego nie można mówić o powstaniu szkody majątkowej po stronie ubezpieczonego ani o odpowiedzialności o charakterze odszkodowawczym po stronie ubezpieczyciela. Celem świadczenia zakładu ubezpieczeń z tytułu umowy ubezpieczenia osobowego nie jest wyrównanie szkody w pojęciu prawa cywilnego, lecz udzielenie stosownego zabezpieczenia, którego wysokość nie zależy od rozmiaru szkody, ale od umówionej sumy ubezpieczenia. Z kolei wysokość sumy ubezpieczeniowej zależy właściwie wyłącznie od woli stron. Suma ta stanowi jedną z podstaw do obliczenia składki ubezpieczeniowej.

Nieprawidłowości wykryte w przebadanych przez Prezesa UOKiK wzorcach umów dotyczących IKE wykorzystywanych w sektorze ubezpieczeniowym dotyczyły również naruszenia właśnie wskazanych powyżej przepisów odnoszących się do ubezpieczeń osobowych.

- **Bezprawne konsekwencje dla konsumenta w wyniku nieudzielenia zakładowi ubezpieczeń wymaganych informacji**

Zgodnie z art. 830 § 3 k.c. ubezpieczyciel może wypowiedzieć umowę ubezpieczenia na życie jedynie w wypadkach wskazanych w ustawie. Tymczasem jeden ze skontrolowanych przedsiębiorców w przytoczonym poniżej postanowieniu zastrzegł dla siebie prawo wypowiedzenia umowy w sytuacji, która nie została wskazana w ustawie jako podstawa takiego wypowiedzenia:

„Ubezpieczycielowi przysługuje prawo wypowiedzenia umowy ubezpieczenia w razie stwierdzenia naruszenia obowiązku udzielania, przed zawarciem umowy głównej, zgodnych z prawdą, pisemnych odpowiedzi na pytania Ubezpieczyciela zawarte we wniosku o ubezpieczenie i w innych dokumentach. W takim przypadku okres wypowiedzenia wynosi 60 dni, licząc od dnia, w którym Oszczędzającemu doręczono pisemne oświadczenie Ubezpieczyciela o wypowiedzeniu umowy IKE” (ING TUnŻ S.A.)

Zgodnie z przepisami ustawy opisane w ww. klauzuli naruszenie przez konsumenta obowiązku informacyjnego wobec zakładu ubezpieczeń wywołuje skutki określone w art. 815 k.c. Zgodnie ze wskazanym przepisem ubezpieczający obowiązany jest podać do wiadomości ubezpieczyciela wszystkie znane sobie okoliczności, o które ubezpieczyciel zapytywał w formularzu oferty albo przed zawarciem umowy w innych pismach (§ 1). Jeżeli okoliczności te wbrew opisanemu obowiązkowi nie zostały podane ubezpieczycielowi do wiadomości, to nie ponosi on odpowiedzialności za ich skutki. Natomiast w przypadku naruszenia przedmiotowego obowiązku z winy umyślnej, w razie wątpliwości przyjmuje się, że wypadek przewidziany umową i jego następstwa są skutkiem okoliczności, o które ubezpieczyciel zapytywał, a które nie zostały mu podane do wiadomości (§ 3). Zatem konsekwencją zatajenia przez ubezpieczającego okoliczności, o które zapytywał zakład ubezpieczeń, jest wyłączenie odpowiedzialności tego ostatniego za ich skutki. Jednakże wyłączenie to następuje jedynie w pewnej szczególnej sytuacji, gdy wypadek jest skutkiem zatajonych, nieprawdziwych okoliczności. Odpowiedzialność ubezpieczyciela jest natomiast utrzymana w razie zajścia wypadku będącego następstwem innych okoliczności. Tylko w sytuacji, gdyby do naruszenia obowiązku informowania ubezpieczyciela doszło z winy umyślnej, należałoby przyjąć, że wypadek jest konsekwencją zatajonych (nieprawdziwych) informacji, a i to – wyłącznie w razie wątpliwości.

Jak widać, art. 815 k.c., w przypadku naruszenia przez konsumenta obowiązku informacyjnego, nie przewiduje możliwości wypowiedzenia umowy przez ubezpieczyciela, czyli pozbawienia konsumenta ochrony ubezpieczeniowej, a jedynie wyłączenie tej ochrony w pewnych okolicznościach. Przepis ten nie może zatem stanowić ustawowej podstawy wypowiedzenia, o której mowa w art. 830 § 3 k.c.

Należy zauważyć, że zakwestionowane postanowienie nie tylko narusza przepis art. 830 § 3 k.c., lecz również godzi w interesy konsumentów. Jest bowiem mniej korzystne niż bezwzględnie obowiązująca regulacja art. 815 k.c.

Wobec powyższego powód wskazany w przytoczonej klauzuli wzorca, w ocenie Prezesa UOKiK, nie może stanowić podstawy do wypowiedzenia umowy przez ubezpieczyciela, w związku z czym Prezes Urzędu wszczął postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

- **Nieprawidłowy sposób zmiany umowy**

Prezes Urzędu zwrócił uwagę na postanowienie stosowane we wzorcu umowy przez ING TUnŻ S.A., które określa zasady zmiany umowy w następujący sposób:

„1. Tabela limitów i opłat lub Wykaz ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulamin lokowania środków mogą być z ważnych przyczyn zmienione uchwałą Zarządu Ubezpieczyciela, z uwzględnieniem ust. 4.

2. Ważną przyczyną, o której mowa w ust. 1, jest zmiana lub wprowadzenie nowych przepisów prawa oraz zmiana warunków świadczenia ochrony ubezpieczeniowej, w wyniku wydania:

a) wiążących Ubezpieczyciela zaleceń lub decyzji przez organ nadzoru lub przez inny organ administracji publicznej,

b) orzeczenia o utracie mocy obowiązującej aktu normatywnego w całości lub w części przez Trybunał Konstytucyjny,

c) orzeczenia przez Sąd Najwyższy, sąd powszechny, Naczelny Sąd Administracyjny lub inny sąd administracyjny.

Ważną przyczyną, o której mowa w ust. 1, jest istotna zmiana sytuacji ekonomiczno-gospodarczej, w wyniku której wystąpi jedno z następujących zdarzeń:

a) Wzrost rentowności jednego z typów obligacji Skarbu Państwa Rzeczypospolitej Polskiej notowanych na rynku wtórnym o ponad 590 punktów bazowych w okresie 12 kolejnych miesięcy,

b) Wzrost stopy referencyjnej (określonej przez bank centralny) waluty będącej prawnym środkiem płatniczym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, o ponad 950 punktów bazowych w okresie 12 kolejnych miesięcy,

c) Spadek indeksu warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych WIG lub WIG20 lub WIG-BANKI o ponad 25% w okresie 12 kolejnych miesięcy.

3. Zmiana wskazana w ust. 1 powyżej następuje poprzez doręczenie Ubezpieczającemu nowego tekstu Tabeli limitów i opłat lub Wykazu ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulaminu lokowania środków. Zmiana wchodzi w życie, o ile w terminie 14 dni od doręczenia Ubezpieczającemu nowego tekstu Tabeli limitów i opłat lub Wykazu ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulaminu lokowania środków Ubezpieczający nie złoży oświadczenia o wypowiedzeniu umowy głównej” (ING TUnŻ S.A.)

Należy zauważyć, że wymienione w powyższym postanowieniu wzorce – Tabela limitów i opłat oraz Wykaz ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulamin lokowania środków, są częścią umowy ubezpieczenia. Przesłanki zmiany tych wzorców stanowią więc również przesłanki zmiany umowy.

Odnosząc powyższe do umowy ubezpieczenia na życie, należy zauważyć, iż zgodnie z art. 830 § 3 w zw. z § 4 k.c., ubezpieczyciel może zmienić umowę ubezpieczenia na życie jedynie w wypadkach wskazanych w ustawie. Zatem wykluczone jest wprowadzanie do treści umowy klauzuli modyfikacyjnej, która przewiduje inne przesłanki zmiany umowy ubezpieczenia na życie niż wskazane w ustawie. Tymczasem zakwestionowane przez Prezesa Urzędu postanowienie określa przesłanki zmiany tej umowy, które nie są wymienione w żadnej regulacji ustawowej.

Z uwagi na powyższe Prezes UOKiK uznał, że przytoczone postanowienie wzorca umowy narusza przepis art. 830 § 3 w zw. z § 4 k.c., i wszczął postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

c) Naruszenie przepisów ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego

▪ Bezpodstawne zaliczanie przez zakład ubezpieczeń wpłat konsumenta przeznaczonych na IKE na ochronę ubezpieczeniową

Wątpliwości Prezesa Urzędu wzbudziły postanowienia wzorców umów ubezpieczenia, które naruszają art. 29 ust. 1 ustawy ike. W myśl wymienionego przepisu zakład ubezpieczeń nie może pokrywać kosztów ochrony ubezpieczeniowej z części składki ubezpieczeniowej, stanowiącej wpłatę na IKE.

W ocenie Prezesa Urzędu następujące klauzule stosowane przez ING TUnŻ S.A. nie spełniają wskazanych wyżej wymagań ustawowych:

„W przypadku gdy umowa główna trwa krócej niż 1 rok polisowy regularna składka IKE może jedynie powiększyć składkę podstawową” (ING TUnŻ S.A.)

„(...) Wpłata zadeklarowana przez Oszczędzającego jako regularna składka IKE, dokonana przed dniem wpłacenia zaległych składek całkowitych, zostanie zaliczona przez Ubezpieczyciela na poczet zaległych składek całkowitych” (ING TUnŻ S.A.)

„Ubezpieczyciel w pierwszej kolejności zaliczy otrzymaną nieregularną składkę IKE lub jej część na poczet składek całkowitych wymagalnych w dniu rejestracji wpłaty nieregularnej składki IKE, począwszy od składki całkowitej najdawniej wymagalnej” (ING TUnŻ S.A.)

Należy uściślić, że w rozumieniu wzorca, z którego pochodzą przytoczone postanowienia, na składkę całkowitą składa się m. in. składka podstawowa oraz regularna składka IKE. Składka podstawowa jest alokowana w fundusze, tzn. jest to kwota, za którą kupuje się jednostki uczestnictwa w ubezpieczeniowych funduszach kapitałowych. Z kolei część jednostek uczestnictwa jest umarzana z przeznaczeniem na sfinansowanie ochrony ubezpieczeniowej (tzw. opłata za ryzyko ubezpieczeniowe). Tak więc przeznaczenie składki IKE na składkę podstawową oraz zaliczenie jej na poczet zaległych składek całkowitych powoduje, że część wpłaty na IKE pośrednio zostaje przeznaczona na pokrycie kosztów ochrony ubezpieczeniowej, a tym samym, w ocenie Prezesa UOKiK, narusza bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawy ike.

W związku z powyższym, Prezes Urzędu wszczął wobec ING TUnŻ S.A. postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

▪ Niedochowanie przez przedsiębiorcę ustawowego terminu na dokonanie wypłaty środków z IKE

Przepis art. 34 ust. 2 ustawy ike określa maksymalnie 14-dniowy termin, w którym zakład ubezpieczeń obowiązany jest dokonać wypłaty środków zgromadzonych na IKE. Oszczędzający albo osoby uprawnione mogą zażądać wypłaty w terminie późniejszym. Termin 14-dniowy jest liczony od dnia:

- 1) złożenia przez oszczędzającego wniosku o dokonanie wypłaty;
- 2) złożenia przez osobę uprawnioną wniosku o dokonanie wypłaty oraz przedłożenia stosownych dokumentów.

W świetle powyższego wątpliwości Prezesa Urzędu wzbudziło następujące postanowienie:

„PZU Życie SA wypłaca świadczenie z tytułu śmierci oszczędzającego oraz wykonuje zobowiązania w stosunku do uposażonych lub osób wymienionych w § 28 ust. 2 w terminie 30 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o zdarzeniu objętym odpowiedzialnością” (PZU Życie S.A.)

W ocenie Prezesa UOKiK, postanowienie to określa dłuższy niż wymagany przez ustawę ike termin na dokonanie wypłaty środków zgromadzonych na IKE przez zakład ubezpieczeń.

Należy zauważyć, że „zdarzeniem objętym odpowiedzialnością” w rozumieniu zakwestionowanej klauzuli jest śmierć oszczędzającego zarówno jako przesłanka wypłaty sumy ubezpieczenia na rzecz osób uprawnionych w rozumieniu art. 831 k.c. (tzw. uposażonych), jak również jako podstawa do wypłaty z rachunku IKE na rzecz osób uprawnionych w rozumieniu ustawy ike.

Termin 30-dniowy został określony prawidłowo jedynie w zakresie, w jakim dotyczy wypłaty sumy ubezpieczenia. Zastosowania nie znajdują tutaj bowiem przepisy ustawy ike, a jedynie k.c., a dokładnie art. 817 § 1 k.c., który stanowi, że ubezpieczyciel obowiązany jest spełnić świadczenie w terminie trzydziestu dni, licząc od daty otrzymania zawiadomienia o wypadku. Natomiast w zakresie wypłaty z rachunku IKE termin przewidziany klauzulą

jest nieprawidłowy. Powinien on odpowiadać wskazanemu w art. 34 ust. 2 ustawy ike terminowi 14-dniowemu.

Prezes Urzędu uznał więc za zasadne wszczęcie postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

▪ **Nadmierne wymagania przedsiębiorcy w odniesieniu do dokumentów potrzebnych do wypłaty środków z IKE**

Zgodnie z art. 34 ust. 2 ustawy ike wypłata środków zgromadzonych na IKE może nastąpić pod warunkiem, że oszczędzający lub osoba uprawniona złoży wniosek o jej dokonanie. Osoba uprawniona powinna ponadto przedłożyć następujące dokumenty:

- akt zgonu oszczędzającego i dokument stwierdzający tożsamość osoby uprawnionej albo
- prawomocne postanowienie sądu o stwierdzeniu nabycia spadku oraz zgodne oświadczenia wszystkich spadkobierców o sposobie podziału środków zgromadzonych przez oszczędzającego bądź prawomocne postanowienie sądu o dziale spadku oraz dokumenty stwierdzające tożsamość spadkobierców.

Zatem przedsiębiorca może żądać jedynie tych dokumentów, które są wymienione w ustawie ike. W konsekwencji Prezes Urzędu krytycznie ocenił postanowienia wzorców umownych stosowanych przez ING TUnŻ S.A., które wprowadzają wymóg przedstawienia dokumentów dodatkowych:

„W przypadku śmierci Oszczędzającego podstawą do wypłaty z rachunku IKE jest wniosek Uprawnionego o wypłatę złożony Ubezpieczycielowi wraz z następującymi dokumentami: (...) zaświadczeniem stwierdzającym przyczynę śmierci Oszczędzającego, wystawionym przez lekarza lub stosowne władze (...)” (ING TUnŻ S.A.)

„(...) Dyspozycje dotyczące wypłaty z rachunku głównego, wypłaty z rachunku IKE, wypłaty transferowej oraz zwrotu, a także oświadczenie o wypowiedzeniu umowy ubezpieczenia lub umowy IKE, do swej skuteczności wymagają złożenia dodatkowych oświadczeń i dokumentów niezbędnych do zrealizowania przez Ubezpieczyciela odpowiednio: wypłaty, wypłaty transferowej lub zwrotu z rachunku IKE” (ING TUnŻ S.A.)

Zaświadczenie stwierdzające przyczynę śmierci oszczędzającego, wystawione przez lekarza lub stosowne władze nie należy do katalogu dokumentów wymienionych w ustawie ike jako konieczne do dokonania wypłaty środków zgromadzonych na rachunku IKE. Ubezpieczyciel nie ma prawa uzależniać dokonania wypłaty oraz wypłaty transferowej od złożenia jakichkolwiek dodatkowych w stosunku do wymienionych w art. 34 ust. 2 tej ustawy dokumentów. Stanowiłoby to nadmierne utrudnienie skorzystania przez uprawnionego z prawa do uzyskania wypłaty, czy wypłaty transferowej z IKE.

Co prawda – w przypadku pierwszego z wymienionych postanowień – określenie przyczyny śmierci oszczędzającego może ułatwić ubezpieczycielowi ustalenie, czy uprawniony przyczynił się do śmierci oszczędzającego. Jest to okoliczność istotna z punktu widzenia art. 11 ust. 5 ustawy ike w zw. z art. 832 § 1 k.c. Z przepisów tych wynika, że w przypadku prowadzenia IKE w ramach umowy ubezpieczenia osoba, która umyślnie przyczyniła się do śmierci oszczędzającego, jest wyłączona z kręgu uprawnionych do wypłaty z IKE. Jednakże, zdaniem Prezesa UOKiK, zakwestionowany zapis wprowadza nieuzasadnione obciążenie uprawnionego ciężarem dowodzenia powyższych okoliczności.

W związku z powyższym, Prezes Urzędu wszczął postępowanie w sprawie stosowania przez ING TUnŻ S.A. praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

▪ Wyłączenie możliwości dokonania przez konsumenta częściowego zwrotu

Wśród nieprawidłowości, które Prezes UOKiK dostrzegł w treści wzorców umów dotyczących IKE, należy wymienić również naruszenie art. 37 ust. 1a ustawy ike. W myśl wskazanego przepisu oszczędzający może wystąpić z wnioskiem o częściowy zwrot środków zgromadzonych na IKE.

Możliwość dokonania częściowego zwrotu środków z rachunku IKE została, w ocenie Prezesa UOKiK, wykluczona przez TFI PNB Paribas Polska S.A. Poniższe postanowienie uprawnia konsumenta do otrzymania zwrotu środków zgromadzonych na IKE jedynie w całości:

„Przedmiotem zwrotu może być wyłącznie całość środków zgromadzonych na IKE (...)” (TFI PNB Paribas Polska S.A.)

Przedsiębiorca, w którego wzorcu znajdowało się przytoczone postanowienie, usunął budzącą wątpliwości Prezesa UOKiK klauzulę.

Prezes Urzędu uznał jednak za zasadne wszczęcie postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

d) Postanowienia sprzeczne z dobrymi obyczajami

Prezes Urzędu przeanalizował postanowienia regulujące działanie konsumenta przez pełnomocnika. W analizowanych w ramach kontroli wzorcach umownych zostały zawarte następujące postanowienia, które wzbudziły wątpliwości Prezesa UOKiK:

„Oszczędzający może zawrzeć Umowę wyłącznie osobiście” (Millennium TFI S.A.)

„W przypadku rejestrów IKE możliwe jest działanie przez pełnomocnika wyłącznie w sytuacjach wyjątkowych, na podstawie pełnomocnictwa udzielonego w formie z podpisami notarialnie poświadczonymi bądź w formie aktu notarialnego (...)” (TFI PZU S.A.)

Mając na uwadze powyższe postanowienia należy wskazać, iż zgodnie z przepisem art. 95 § 1 k.c. czynność prawną, z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych albo wynikających z właściwości czynności prawnej, można dokonać przez przedstawiciela. Należy zatem przyjąć, iż w świetle norm kodeksu cywilnego zasadą jest możliwość działania przez osobę trzecią. Zasada ta jest ograniczona dwoma rodzajami wyjątków: czynności prawne, w odniesieniu do których przepis ustawy wyłącza możliwość ich dokonania przez przedstawiciela (jako przykład: sporządzenie oraz odwołanie testamentu) oraz czynności prawne, których właściwość wyklucza możliwość ich dokonania przez przedstawiciela. Dotyczy to głównie czynności mających ściśle osobisty charakter, również z zakresu prawa rodzinnego, czy w postępowaniu w sprawach o prawa stanu.

Dokonując oceny wskazanych powyżej postanowień, Prezes Urzędu uznał, że prawo konsumenta do swobodnego działania w ramach umowy IKE w tym, prawo do wyboru formuły działania osobistego lub przez pełnomocnika jest bezzasadnie ograniczane przez przedsiębiorców. Tym samym, w ocenie Prezesa UOKiK, we wskazanych przypadkach należy przyjąć, że prawo do działania w ramach nawiązywanych stosunków prawnych zostało przez przedsiębiorców we wzorcach ukształtowane *in minus* w stosunku do ogólnych reguł kodeksu cywilnego.

Pierwsza z klauzul wyłącza możliwość zawarcia umowy IKE przez pełnomocnika, druga natomiast ogranicza działanie pełnomocnika wyłącznie do sytuacji wyjątkowych (na marginesie należy zauważyć, że nie precyzuje sytuacji, które przedsiębiorca uznaje za wyjątkowe).

Należy wskazać, że prowadzenie działalności gospodarczej musi odbywać się w zgodzie z obowiązującym porządkiem prawnym i dobrym obyczajem. Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z 16 kwietnia 1993 roku o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2003 roku Nr 153, poz. 1503, z późn. zm.) czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta. Ww. postanowienia mogą rodzić przypuszczenie naruszenia ww. przepisu ustawy.

Prezes Urzędu uznał za zasadne wszczęcie postępowań wobec Millennium TFI S.A. i TFI PZU S.A. w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

2. Niedozwolone klauzule umowne

a) Wyłączenie lub istotnie ograniczenie odpowiedzialności względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania

Analizując wzorce umowne przedłożone przez wytypowanych do badania przedsiębiorców, Prezes Urzędu zwrócił również uwagę na postanowienia, które w określonym w nich zakresie przewidują wyłączenie odpowiedzialności przedsiębiorcy za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania.

Wątpliwości Prezesa UOKiK wzbudziła klauzula, która wyłączała odpowiedzialność banku po upływie określonego czasu od złożonej przez konsumenta dyspozycji:

„Reklamacje dotyczące niewykonania lub nienależytego wykonania dyspozycji, Posiadacz MultiIKE może składać w terminie tygodnia od powzięcia informacji o tym fakcie, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia realizacji dyspozycji przez MultiBank” (BRE Bank S.A.)

W opinii Prezesa Urzędu, treść zacytowanej klauzuli może wypełniać dyspozycję niedozwolonego postanowienia umownego z art. 385³ pkt 2 k.c., zgodnie z którym niedozwolonym postanowieniem umownym jest w szczególności postanowienie wyłączające lub istotnie ograniczające odpowiedzialność względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Zgodnie z treścią postanowienia, konsument może złożyć reklamację w terminie tygodnia od powzięcia informacji o niewykonaniu lub nienależytym wykonaniu dyspozycji, jednakże bank zastrzegł jednocześnie, iż prawo do złożenia reklamacji ograniczone jest czasowo, tj. reklamacja nie może być złożona później niż w terminie 30 dni od dnia realizacji dyspozycji. Zwrócić należy uwagę, iż przedsiębiorca wyłącza odpowiedzialność z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania dyspozycji po 30 dniach od momentu jej realizacji. Zaistnieć może bowiem sytuacja, w której konsument dowie się o nieprawidłowym wykonaniu dyspozycji dopiero po upływie 30 dni od jej realizacji i zgodnie z postanowieniem nie będzie mu przysługiwać prawo do złożenia reklamacji. Wyłączenie odpowiedzialności przedsiębiorcy w powyżej opisanym zakresie zostanie poddane ocenie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w kontekście uznania postanowienia za niedozwolone.

Wątpliwości Prezesa Urzędu wzbudziło jeszcze jedno postanowienie, które również istotnie ogranicza odpowiedzialność przedsiębiorcy za realizację dyspozycji:

„(...) Posiadacz MultiIKE nie może podważyć autentyczności dyspozycji przy pomocy prawidłowego identyfikatora lub hasła” (BRE Bank S.A.)

Zdaniem Prezesa UOKiK, odnosząc się do treści art. 385³ pkt 2 k.c. takie postanowienie wyłącza odpowiedzialność przedsiębiorcy względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie umowy. Bank pozbawia konsumenta prawa do zakwestionowania autentyczności dyspozycji, w przypadku gdy została ona dokonana przy pomocy prawidłowego identyfikatora lub hasła. Zwrócić należy uwagę, iż złożenie takiej dyspozycji, nawet przy użyciu prawidłowych haseł dostępu, może mieć miejsce poza wiedzą i wpływem konsumenta. Przedsiębiorca poprzez tak sformułowane postanowienie wyłącza

swoją odpowiedzialność również w sytuacjach, kiedy do ujawnienia identyfikatorów i haseł doszło z winy banku, czego następstwem było złożenie dyspozycji przez osobę trzecią przy użyciu zdobytych danych. Treść kwestionowanej klauzuli pozbawia konsumenta prawa do podważenia autentyczności złożonej dyspozycji. Kwestia uznania wskazanego postanowienia za niedozwolone zostanie poddana przez Prezesa Urzędu ocenie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

W wyniku analizy wzorców umownych dotyczących IKE, Prezes Urzędu uznał za zasadne zakwestionowanie postanowienia o treści:

„MultiBank nie ponosi odpowiedzialności za odmowę realizacji dyspozycji, na skutek niedochowania przez Posiadacza Multilke warunków wskazanych w niniejszym Regulaminie, Umowie” (BRE Bank S.A.)

W ocenie Prezesa UOKiK, treść zacytowanego postanowienia wypełniać może dyspozycję niedozwolonego postanowienia umownego z art. 385¹ § 1 k.c. Wskazać należy, iż odmowa realizacji dyspozycji może pozostawać bez związku z niedochowaniem przez konsumenta warunków wskazanych w regulaminie, czy umowie. Jednakże bank, również w sytuacji, kiedy brak jest związku przyczynowo – skutkowego pomiędzy odmową wykonania dyspozycji a niedostosowaniem się przez konsumenta do zasad określonych w umowie i regulaminie, zwalnia się z odpowiedzialności z tytułu jej niewykonania. W takiej sytuacji konsument pozbawiony jest pewności co do tego, że przy spełnieniu warunków bezpośrednio związanych z dyspozycją, bank w rzeczywistości nie odmówi jej wykonania, powołując się na niedochowanie przez konsumenta warunków jednostronnie wskazanych przez bank, a pozostających bez związku z realizacją dyspozycji. Zacytowane powyżej postanowienie budzące wątpliwości Prezesa Urzędu zostanie poddane rozstrzygnięciu Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

b) Stosowanie pojęć niejednoznacznych, nieostrych lub niezrozumiałych

Przedsiębiorcy obowiązani są formułować treść swoich wzorców umownych jednoznacznie i w sposób zrozumiały (art. 385 § 2 k.c.). Ponieważ tryb zawierania umów adhezyjnych pozbawiony jest elementu negocjacji, konsument nie ma wpływu na brzmienie poszczególnych postanowień wzorców umów. Są mu one narzucane przez profesjonalistę, dlatego ten ostatni powinien zapewnić ich przejrzystość. Zawierając umowę konsument powinien być dokładnie poinformowany o wynikających z niej prawach i obowiązkach – zarówno swoich, jak i kontrahenta. W przeciwnym razie może dojść do sytuacji, w której konsument zgodzi się na warunki umowy, których obowiązywania (z uwagi na niejasność sformułowań) nie był w pełni świadomy w momencie jej zawierania.

Ponadto, niejednoznaczne, niezrozumiałe, czy nieostre postanowienia wzorców umownych mogą być różnie interpretowane przez profesjonalistę i konsumenta. Przewaga kontraktowa pierwszego z nich stwarza zagrożenie, że będzie on dokonywał korzystnej dla siebie interpretacji budzących wątpliwości klauzul, z pokrzywdzeniem słabszej strony kontraktu. Każdy przejaw dyskryminacji słabszej strony należy więc traktować jako naruszenie dobrych obyczajów. Co prawda, zgodnie z art. 385 § 2 zd. 2 k.c., w indywidualnych sporach pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem postanowienia niejednoznaczne tłumaczy się na korzyść konsumenta, aczkolwiek zasady tej nie stosuje się w postępowaniu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 385 § 2 zd. 3 k.c.), czyli w przypadku prowadzenia abstrakcyjnej oceny treści wzorców umownych. Zatem klauzule niejednoznaczne, niezrozumiałe można w takim wypadku ocenić jako przyznające przedsiębiorcy uprawnienie do dokonywania wiążącej interpretacji umowy, a więc wypełniające dyspozycję art. 385³ pkt 9 k.c. oraz – w związku z art. 385¹ § 1 k.c. – niedozwolone.

W kontekście powyższych okoliczności zastrzeżenia Prezesa Urzędu wzbudziło następujące postanowienie:

„(...) Zmiany wysokości opłat i prowizji uzależnione są w szczególności od zmiany warunków cenowych na rynku międzybankowym, polityki finansowej mBanku oraz poziomu ponoszonych przez mBank kosztów obsługi operacji, w tym od mających wpływ na ten poziom parametrów rynkowych takich jak: stopa inflacji, kursy walutowe, referencyjne stawki oprocentowania ustalane przez NBP” (BRE Bank S.A.)

W opinii Prezesa Urzędu, przesłanki uprawniające bank do zmiany wysokości opłat i prowizji określone zostały w tym przypadku w sposób generalny. Ich nieprecyzyjne sformułowanie powodować może w związku z tym dowolną interpretację zapisów umowy przez przedsiębiorcę w tym zakresie. W takiej sytuacji konsument nie wie w rzeczywistości, przy zejściu jakich konkretnych przesłanek może spodziewać się zmiany obowiązujących go wysokości opłat i prowizji, do wprowadzenia których uprawniony jest bank. W związku z powyższym, kwestia uznania zacytowanego postanowienia umownego za niedozwolone zostanie poddana rozstrzygnięciu Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

c) Odwołania do postanowień, z którymi konsument nie miał możliwości zapoznać się przed podpisaniem umowy

Prezes Urzędu powziął również wątpliwości odnośnie dwóch klauzul stosowanych przez BRE Bank S.A. odwołujących się do innych postanowień, z którymi konsument nie miał możliwości zapoznać się przed zawarciem umowy.

„W przypadku niestosowania się przez Posiadacza rachunku do (...) innych regulaminów bankowych (...) mBank ma prawo do zablokowania dostępu do rachunku mIKE lokata i wypowiedzenia umowy” (BRE Bank S.A.)

Zwrócić należy uwagę, iż przedsiębiorca zgodnie z treścią zacytowanego postanowienia przyznał sobie uprawnienie do zablokowania konsumentowi dostępu do rachunku IKE i wypowiedzenia umowy w przypadku zachowania konsumenta sprzecznego z „innymi regulaminami bankowymi”. Bank w żaden sposób nie dookreślił, co należy rozumieć pod tym pojęciem, wprowadzając, zdaniem Prezesa Urzędu, wachlarz nieokreślonych bliżej regulacji, z którymi konsument nie mógł się zapoznać przed podpisaniem umowy, a których naruszenie przez konsumenta może skutkować nie tylko zablokowaniem dostępu do rachunku IKE, ale nawet wypowiedzeniem umowy przez przedsiębiorcę. Podkreślić należy, iż postanowienie o takiej treści zaburza pewność konsumenta co do ciągłości trwania łączącego strony stosunku prawnego. Konsument nie wiedząc bowiem, do treści jakich regulaminów bankowych musi się dostosować, a tym samym nie znając ich, może nieświadomie zachować się w sposób, który okaże się naruszeniem zasad wskazanych w „innych regulaminach” i skutkować będzie określonymi w postanowieniu konsekwencjami. W związku z powyższym, kwestia uznania postanowienia za niedozwolone w rozumieniu art. 385³ pkt 4 k.c. zostanie poddana rozstrzygnięciu Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

„Posiadacz rachunku składa dyspozycję zwrotu lub częściowego zwrotu środków w trybie i na zasadach wskazanych przez mBank. W szczególności Posiadacz rachunku składa dyspozycję zwrotu lub częściowego zwrotu środków za pośrednictwem mLinii” (BRE Bank S.A.)

W opinii Prezesa Urzędu, tak sformułowane postanowienie przy jednoczesnym braku odesłania konsumenta do innych wzorców umownych dotyczących IKE regulujących kwestie sposobu złożenia dyspozycji zwrotu lub częściowego zwrotu stanowić może niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385³ pkt 4 k.c. w związku z 385¹ § 1 k.c. Konsument przy takim brzmieniu postanowienia nie jest poinformowany o innych sposobach złożenia dyspozycji niż za pośrednictwem mLinii, a tryb i zasady pozostają znane jedynie przedsiębiorcy. Wobec powyższego zauważyć należy, że przedsiębiorca odwołuje się do postanowień, z którymi konsument nie miał możliwości zapoznać się przed podpisaniem umowy. Pozew o uznanie cytowanego postanowienia za niedozwolone zostanie skierowany przez Prezesa Urzędu do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

d) Ograniczenie działania przez pełnomocnika

Prezes Urzędu w wyniku przeprowadzonej na potrzeby niniejszego Raportu analizy pozyskanych od wytypowanych do badania przedsiębiorców wzorców umownych w zakresie IKE uznał za wątpliwe postanowienia, które ograniczały skuteczność złożonej przez konsumenta dyspozycji dotyczącej pełnomocnictwa.

We wzorcu umownym stosowanym przez PKO BP S.A. znajduje się postanowienie, które zdaniem Prezesa Urzędu, ogranicza konsumentowi prawo do działania przez pełnomocnika:

„O przyjęciu lub odmowie przyjęcia dyspozycji, o której mowa w ust. 1, PKO BP SA niezwłocznie informuje Oszczędzającego” w związku z: „Ustanowienie, odwołanie lub zmiana pełnomocnictwa mogą być dokonywane w formie pisemnej dyspozycji, złożonej przez Oszczędzającego PKO BP SA” (PKO BP S.A.)

Przywołane postanowienie daje przedsiębiorcy prawo do decydowania o odmowie przyjęcia dyspozycji dotyczącej pełnomocnictwa, nie precyzując w jakikolwiek sposób okoliczności, które będą miały wpływ na taką decyzję. Przy tak skonstruowanej klauzuli bank praktycznie w każdej sytuacji może odmówić przyjęcia złożonej przez konsumenta dyspozycji ustanowienia, zmiany czy odwołania pełnomocnictwa. Taka możliwość po stronie przedsiębiorcy skutkuje brakiem pewności konsumenta co do skuteczności złożonej dyspozycji w zakresie pełnomocnictwa. Podkreślić należy, iż Prezes Urzędu nie kwestionuje samej możliwości nieprzyjęcia przez bank dyspozycji dotyczącej pełnomocnictwa (np. w przypadku braku zgodności podpisu złożonego pod dyspozycją z posiadanym wzorem podpisu), ale fakt, iż powody dla których bank mógłby to zrobić, nie są w żaden sposób określone, co oznaczać może pełną dowolność banku w tym zakresie. Zdaniem Prezesa Urzędu, tak sformułowane postanowienie może stanowić niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., w związku z czym zostanie ono poddane ocenie SOKiK.

Należy dodatkowo zwrócić uwagę, że zasadniczo oświadczenie informacyjne złożone przez konsumenta wobec przedsiębiorcy powinno wywoływać skutki od chwili, gdy dotarło do adresata w taki sposób, że mógł on zapoznać się z jego treścią. W zbadanym przez Prezesa UOKiK wzorcu umownym stosowanym przez PKO BP S.A. znalazła się jeszcze jedna klauzula dotycząca kwestii pełnomocnictwa, która wzbudziła wątpliwości Prezesa Urzędu, gdyż przewiduje opóźnienie skuteczności oświadczeń złożonych przez konsumenta:

„(...) Zmiana lub odwołanie pełnomocnictwa wywołuje skutek od chwili potwierdzenia przez PKO BP S.A. przyjęcia dyspozycji, dotyczącej zmiany lub odwołania pełnomocnictwa, złożonej przez Oszczędzającego” (PKO BP S.A.)

Takie brzmienie postanowienia dopuszcza sytuację, w której złożona przez konsumenta dyspozycja odwołania lub zmiany pełnomocnictwa wywoła skutek w bliżej nieokreślonym terminie. Potwierdzenie dyspozycji przez przedsiębiorcę nie jest określone żadnym przedziałem czasowym. Zwrócić należy uwagę, iż po złożeniu dyspozycji konsumenta o odwołaniu lub zmianie pełnomocnika, dotychczasowy pełnomocnik może nadal działać w ramach swojego umocowania, aż do czasu, kiedy bank nie potwierdzi złożonej dyspozycji, a termin potwierdzenia pozostaje nieokreślony. W opinii Prezesa Urzędu, tak sformułowane postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy, czyli może stanowić niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., co zostanie poddane ocenie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Postanowienie wywołujące podobne skutki do cytowanej powyżej klauzuli stosuje jeszcze jeden z wytypowanych do badania przedsiębiorców – Dom Maklerski BOŚ S.A.

„Zmiana przez Oszczędzającego dyspozycji, o której mowa w ust. 1 (...) jest skuteczna wobec DM BOŚ nie wcześniej niż następnego dnia roboczego po dniu doręczenia DM BOŚ stosownej dyspozycji

za wyjątkiem dyspozycji odwołania lub zmiany pełnomocnictwa dokonanej przez Oszczędzającego osobiście w POK DM BOŚ, kiedy to dyspozycja jest skuteczna wobec DM BOŚ od chwili złożenia” w związku z ust. 1: „Oszczędzający może ustanowić Pełnomocników do dysponowania środkami zgromadzonymi na IKE oraz do wykonywania wszelkich czynności na IKE” (Dom Maklerski BOŚ S.A.)

Zgodnie z treścią tego postanowienia, w przypadku wysłania dyspozycji dotyczącej pełnomocnika drogą korespondencyjną, jest ona skuteczna nie wcześniej niż następnego dnia roboczego po dniu jej doręczenia przedsiębiorcy. Oznacza to, iż konsument *de facto* nie ma pewności, kiedy jego dyspozycja będzie wywierać skutki. Pojęcie „nie wcześniej niż” oznacza jedynie, iż dyspozycja nie będzie skuteczna w dniu jej doręczenia przedsiębiorcy, jednakże w żaden sposób nie określa maksymalnego terminu, w którym dyspozycja zacznie wywierać skutki. Takie sformułowanie nie znajduje uzasadnienia i prowadzi m.in. do utrudniania konsumentowi wykonywania umowy, w sytuacji, gdy ten nie ma możliwości osobistego działania. Podkreślić również należy, iż specyfika inwestowania na rynku papierów wartościowych, który jest domeną domów maklerskich wymaga zwykle podejmowania szybkich decyzji przez inwestora, a w przypadku konieczności działania przez pełnomocnika, którego konsument z uwagi na zaistniałe okoliczności chce ustanowić, przedsiębiorca poprzez wskazane powyżej postanowienie ogranicza konsumentowi możliwość szybkiej reakcji na często gwałtownie zmieniające się warunki rynkowe. Z uwagi na powyższe, Prezes Urzędu skieruje do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów pozew o uznanie tego postanowienia za niedozwolone.

e) Ograniczenie skuteczności złożonej przez konsumenta dyspozycji wypłaty transferowej

Wśród zakwestionowanych przez Prezesa UOKiK postanowień znalazła się klauzula, która przewiduje bezskuteczność dyspozycji złożonej przez konsumenta po upływie określonego terminu:

„W przypadku wypowiedzenia umowy IKE przez Ubezpieczyciela, a także wygaśnięcia umowy IKE w trybie określonym w art. 23, Oszczędzający powinien złożyć dyspozycję, o której mowa w ust. 2 [wypłaty transferowej], w terminie 30 dni przed upływem okresu wypowiedzenia lub dniem wygaśnięcia umowy IKE. W przypadku wypowiedzenia umowy IKE przez Oszczędzającego, powinien on złożyć dyspozycję, o której mowa w ust. 2 [wypłaty transferowej], do dnia złożenia oświadczenia o wypowiedzeniu. Dyspozycja złożona w późniejszym terminie pozostaje bezskuteczna” (ING TUnŻ S.A.)

W ocenie Prezesa Urzędu, powyższe postanowienie ogranicza uprawnienie konsumenta do dokonania wypłaty transferowej. Zgodnie z art. 35 ustawy ike oszczędzający (lub osoba uprawniona) w ramach umowy dotyczącej IKE może złożyć instytucji finansowej dyspozycję wypłaty transferowej. Ustawa nie określa terminu, w jakim oszczędzający obowiązany jest złożyć tę dyspozycję. Wobec tego, należy przyjąć, że może on to uczynić do końca obowiązywania umowy dotyczącej IKE, czyli do momentu jej rozwiązania, czy wygaśnięcia. Zakwestionowane postanowienie bezpodstawnie ogranicza przedmiotowe uprawnienie. Powoduje, że dyspozycja wypłaty transferowej złożona po określonym terminie nie wywołuje skutków. Istotne jest przy tym, że ów termin przypada w okresie obowiązywania umowy (na 30 dni przed upływem okresu wypowiedzenia lub wygaśnięciem umowy, do dnia złożenia oświadczenia o wypowiedzeniu umowy).

Należy zauważyć, że wypowiedzenie umowy nie powoduje jej natychmiastowego rozwiązania. W okresie wypowiedzenia umowa obowiązuje w swoim dotychczasowym brzmieniu, aż do upływu terminu wypowiedzenia. W związku z tym konsument ma prawo korzystać z uprawnień przewidzianych umową, w tym złożyć dyspozycję wypłaty transferowej, również w okresie wypowiedzenia. Z podobnych względów zakład ubezpieczeń nie powinien pozbawiać konsumenta prawa do złożenia dyspozycji wypłaty transferowej przed wygaśnięciem umowy.

Co istotne, ograniczenie uprawnienia oszczędzającego do złożenia dyspozycji wypłaty transferowej może spowodować bardzo niekorzystne skutki finansowe dla konsumenta. Zgodnie z art. 37 ustawy ike w razie wypowiedzenia umowy o ike przez którąkolwiek ze stron, jeżeli nie zachodzą przesłanki do wypłaty lub wypłaty transferowej, następuje zwrot środków zgromadzonych na IKE. Na równi ze zwrotem traktuje się pozostawienie środków zgromadzonych na IKE na rachunku oszczędzającego, jeśli umowa o ike wygasła, a nie zachodzą przesłanki do wypłaty lub wypłaty transferowej. Należy jednocześnie pamiętać, że zwrot środków z IKE stanowi podstawę do obciążenia oszczędzającego obowiązkami podatkowymi w odpowiedniej wysokości.

Podsumowując, przytoczona treść postanowienia wzorca, w opinii Prezesa UOKiK, nie wynika z obowiązujących przepisów ani z charakteru umowy. Jednocześnie jest sprzeczna z dobrymi obyczajami oraz rażąco niekorzystna dla konsumenta. Zatem kwestionowana klauzula może naruszać art. 385¹ § 1 k.c., co zostanie poddane rozstrzygnięciu SOKiK.

f) Pozbawienie konsumenta możliwości swobodnego zadysponowania środkami zgromadzonymi na IKE

Kontrola wzorców umownych dotyczących IKE przeprowadzona na potrzeby niniejszego Raportu wzbudziła wątpliwości Prezesa Urzędu także w zakresie zacytowanego poniżej postanowienia:

„Po złożeniu wniosku o wypłatę w ratach przez osobę uprawnioną Dom Maklerski sprzedaje instrumenty finansowe znajdujące się na Rachunku IKE, w odpowiedniej ilości, ale wg własnego uznania, w terminie nie późniejszym niż następnego dnia sesyjnego po dniu złożenia wniosku o wypłatę lub wypłatę w ratach” (Dom Maklerski BDM S.A.)

Na wstępie należy wyjaśnić, że w przypadku rachunku IKE prowadzonego przez dom maklerski konsument gromadzi oszczędności na przyszłą emeryturę inwestując środki pieniężne w instrumenty finansowe o zróżnicowanym poziomie ryzyka i przynoszących większe lub mniejsze zyski. Decyzja o sposobie rozdzielania środków pieniężnych należy jednak zawsze do konsumenta.

Zwrócić należy uwagę, iż zgodnie z treścią przytoczonego postanowienia przedsiębiorca pozbawia konsumenta wpływu na dobór instrumentów finansowych przeznaczonych do sprzedaży w przypadku realizacji wypłaty w ratach. Takie działanie po stronie przedsiębiorcy, w opinii Prezesa Urzędu, nie znajduje uzasadnienia. Jak wskazano wyżej, konsument sam decyduje, w jakie instrumenty finansowe inwestuje i tym samym powinien mieć wpływ na to, w jakiej kolejności będzie je sprzedawać, w przypadku, gdy zdecyduje się na wypłatę w ratach. Przy nieustannie zmieniających się warunkach na rynku finansowym, dobór instrumentów do sprzedaży może mieć wpływ na sytuację ekonomiczną konsumenta. O sposobie inwestowania powinien zatem decydować konsument. W związku z powyższym, zdaniem Prezesa UOKiK, postanowienie to może zostać uznane za niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., gdyż narusza dobre obyczaje i rażąco narusza interesy konsumenta. Przedstawiona kwestia zostanie poddana ocenie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Postanowienie, w którym konsument również pozbawiony jest prawa do zadecydowania o swoich środkach zgromadzonych na IKE stosuje jeszcze jeden z wytypowanych do badania przedsiębiorców. Poniżej treść tego postanowienia:

„W przypadku zamiaru likwidacji Subfunduszu, w którym gromadzone są środki na IKE, Fundusz podejmuje następujące czynności: w przypadku gdy dotychczasowy program inwestowania przewiduje kierowanie wpłat do więcej niż jednego Subfunduszu: - najpóźniej na 7 dni przed wyznaczonym terminem rozpoczęcia likwidacji Subfunduszu dotychczasowy podział wpłat na IKE, zgodnie z wybranym przez Oszczędzającego programem inwestowania, ulega modyfikacji w ten sposób, że dotychczasowy udział wpłat lokowanych w likwidowanym Subfunduszu jest dzielony między pozostałe Subfundusze uwzględnione w dotychczasowym podziale wpłat, proporcjonalnie do

udziałów tych Subfunduszy w tym podziale wpłat, - najpóźniej na 7 dni przed wyznaczonym terminem rozpoczęcia likwidacji Subfunduszu środki zgromadzone na IKE w tym Subfunduszu podlegają zmianie do pozostałych Subfunduszy uwzględnionych w dotychczasowym podziale wpłat, proporcjonalnie do udziałów tych Subfunduszy w tym podziale wpłat” (BPH TFI S.A.)

W opinii Prezesa Urzędu, pozbawienie konsumenta prawa wyboru subfunduszy, w których konsument chciałby lokować swoje środki w przypadku likwidacji jednego z nich, pozostaje niezasadne. Podzielenie wpłat przekazywanych wcześniej na likwidowany subfundusz pomiędzy pozostałe subfundusze proporcjonalnie do udziałów konsumenta w poszczególnych z nich może być rozbieżne z tym, jak konsument podzieliłby środki wiedząc o likwidacji. Podkreślić należy, iż konsument powinien mieć zachowane prawo do decydowania o tym, w co chce inwestować i w jakiej proporcji podzieli środki pomiędzy różne subfundusze. Takie postanowienie zakłada w przypadku likwidacji subfunduszu m.in. lokowanie środków jedynie w dotychczas wybrane subfundusze, wykluczając możliwość przekierowania środków do subfunduszy, które dotychczas nie były przedmiotem inwestowania przez konsumenta.

W toku postępowania wyjaśniającego, przedsiębiorca podniósł, iż w jego ocenie zacytowane postanowienie nie ogranicza praw konsumenta do wyboru subfunduszu, na który trafiają środki z likwidowanego subfunduszu stanowiąc jedynie techniczne i przejściowe rozwiązanie. Prezes Urzędu zapoznał się z argumentacją przedsiębiorcy, jednakże mając na względzie, iż treść zakwestionowanej klauzuli może wypełniać dyspozycję niedozwolonego postanowienia umownego w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., uznał za zasadne poddanie tego postanowienia ocenie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

g) Nieuzasadniona redukcja świadczeń

Wątpliwości Prezesa UOKiK wzbudziły stosowane przez jeden z przebadanych zakładów ubezpieczeń postanowienia wzorców umownych przewidujące redukcję świadczenia ubezpieczeniowego o równowartość dokonanej wypłaty z IKE lub wypłaty transferowej:

„Wypłata z rachunku IKE może spowodować pomniejszenie w razie śmierci Oszczędzającego w okresie 12 miesięcy od dnia jej dokonania, gwarantowanej sumy ubezpieczenia o równowartość tej wypłaty. Pomniejszenie to nie jest dokonywane w przypadku śmierci Oszczędzającego wskutek nieszczęśliwego wypadku” (ING TUnŻ S.A.)

„Wypłata transferowa może spowodować pomniejszenie w razie śmierci Oszczędzającego w okresie 12 miesięcy od dnia jej dokonania, gwarantowanej sumy ubezpieczenia o równowartość wypłaty transferowej. Pomniejszenie to nie jest dokonywane w przypadku śmierci Oszczędzającego wskutek nieszczęśliwego wypadku” (ING TUnŻ S.A.)

Na wstępie należy wyjaśnić, że redukcja świadczeń ubezpieczeniowych może nastąpić w przypadku, gdy to samo ryzyko ubezpieczeniowe jest ubezpieczone kilkakrotnie, co może powodować, że na skutek zajścia jednego wypadku ubezpieczeniowego ubezpieczony uzyska kilka umówionych sum ubezpieczenia (od tego samego lub od różnych zakładów ubezpieczeń), czyli gdy zachodzi tzw. kumulacja świadczeń ubezpieczeniowych.

Zakwestionowane postanowienia nie dotyczą jednak takiej sytuacji. Określona w nich redukcja świadczenia ubezpieczeniowego następuje, mimo że nie dochodzi do jego kumulacji z innym świadczeniem ubezpieczeniowym. Należy bowiem zauważyć, że wypłata z rachunku IKE ani wypłata transferowa nie stanowi świadczenia ubezpieczeniowego. Środki wpłacone na IKE są gromadzone na należącym do konsumenta odrębnym rachunku i stanowią jego oszczędności. Tak więc ich uwolnienie stanowi zadysponowanie przez konsumenta jego pieniędzmi, a nie wykonanie przez zakład ubezpieczeń zobowiązania z tytułu umowy ubezpieczenia.

Ponadto, skoro zgodnie z art. 29 ust. 1 ustawy ike nie można pokrywać kosztów ochrony ubezpieczeniowej z wpłat na IKE, to należy uznać, że wypłaty te nie służą ubezpieczeniu

żadnego ryzyka. Oznacza to, że konsument ubezpieczył określone ryzyko tylko jednokrotnie – poprzez opłacanie umówionej składki ochronnej. W tej sytuacji, w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego, nie następuje kumulacja świadczeń. W konsekwencji, redukcja świadczenia ubezpieczeniowego o kwotę równą środkom zgromadzonym na rachunku IKE i będących następnie przedmiotem wypłaty lub wypłaty transferowej, nie znajduje, w ocenie Prezesa UOKiK, uzasadnienia.

Zdaniem Prezesa UOKiK, wymaga również zaznaczenia, że zgodnie z treścią art. 805 k.c., w przypadku ubezpieczeń osobowych, w razie zajścia przewidzianego w umowie wypadku w życiu osoby ubezpieczonej, ubezpieczyciel zobowiązuje się spełnić określone świadczenie polegające w szczególności na zapłacie umówionej sumy pieniężnej, renty lub innego świadczenia. Natomiast ubezpieczający zobowiązuje się zapłacić składkę. Zatem ubezpieczający po zapłaceniu składki oczekuje od kontrahenta wypłaty uzgodnionej kwoty, jeśli zajdzie zdarzenie ubezpieczeniowe rodzące odpowiedzialność ubezpieczyciela. Ponoszone przez ubezpieczającego koszty z tytułu uiszczania składki ochronnej są bowiem odpowiednikiem udzielanej przez zakład ubezpieczeń ochrony ubezpieczeniowej oraz wypłacanej w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego sumy ubezpieczenia, renty lub innego świadczenia (są swego rodzaju „zapłatą” dla ubezpieczyciela).

W konsekwencji powyższego, w ocenie Prezesa Urzędu, opisane postanowienia kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. W sytuacji prawidłowego wykonania zobowiązania przez oszczędzającego (opłacenie wszystkich składek) zakład ubezpieczeń zastrzega sobie możliwość nienależytego wykonania swojego zobowiązania (wypłata sumy ubezpieczenia w niższej niż umówiona wysokości). Należy dodać, że zakwestionowana klauzula jest niejednoznaczna, gdyż nie określa, kiedy ubezpieczyciel dokona pomniejszenia sumy ubezpieczenia, a jedynie przewiduje dla niego taką możliwość nie precyzując przy tym przesłanek, które będą stanowiły podstawę jego decyzji. Z tego powodu stosowanie we wzorcach umownych przytoczonych postanowień może zostać uznane za naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. Prezes Urzędu skieruje w tej sprawie powództwo do SOKiK.

h) Brak zwrotu nadpłaty składki ubezpieczeniowej przez zakład ubezpieczeń

W opinii Prezesa UOKiK, znamiona niedozwolonej klauzuli umownej w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. może wypełniać postanowienie wzorca, które przewiduje zgodę konsumenta na odstąpienie przez zakład ubezpieczeń od zwrotu nadpłaty składki ubezpieczeniowej:

„Niniejszym wyrażam zgodę na odstąpienie przez TU Allianz Życie Polska S.A. od zwrotu nadpłaty składki ubezpieczeniowej w wysokości nie przekraczającej 4 zł (słownie: cztery złote)” (TU Allianz Życie Polska S.A.)

Wymaga zaznaczenia, że Prezes UOKiK kwestionuje samą zasadę niezwracania nadpłaty – niezależnie od jej wysokości. Zastrzeżenie tego rodzaju oznacza bowiem zrzeczenie się przez konsumenta roszczeń wynikających z bezpodstawnego wzbogacenia ubezpieczyciela (art. 405 i n. k.c.). Narzucenie ww. niekorzystnego postanowienia we wzorcu umownym stanowi wykorzystanie przez zakład ubezpieczeń – profesjonalistę przewagi kontraktowej w relacjach ze słabszą stroną obrotu i może zostać uznane za sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające interesy konsumentów.

Na marginesie można zauważyć, że Prezes Urzędu dostrzega, że zwrot nadpłaconej składki ubezpieczeniowej może wiązać się z koniecznością poniesienia przez ubezpieczyciela określonych kosztów. Należy przypuszczać, że ich wysokość jest zbliżona do kwoty nadpłaty składki, która nie jest zwracana konsumentowi. Jednakże, zdaniem Prezesa UOKiK, przedsiębiorca może również dokonać zwrotu nadpłaconej kwoty bez podejmowania czynności, które wiązałyby się z jakimikolwiek wydatkami z jego strony – poprzez umożliwienie konsumentowi odebrania nadpłaty w kasie zakładu ubezpieczeń.

Mając powyższe na uwadze, Prezes UOKiK podda treść przytoczonej klauzuli pod ocenę SOKiK.

i) Wyłączenie indeksacji sumy ubezpieczenia przy zwiększonej składce

Wątpliwości Prezesa Urzędu wzbudziło postanowienie, które wyłącza możliwość dokonania indeksacji sumy ubezpieczenia w sytuacji, gdy zakład ubezpieczeń dokona indeksacji składki ubezpieczeniowej:

„Wysokość sumy ubezpieczenia jest niezmienna w całym okresie obowiązywania umowy i nie podlega indeksacji” w związku z: „Wzrost wysokości minimalnych składek, minimalnej wartości częściowej wypłaty z rachunku dodatkowego, minimalnej wysokości składek przekazanych w okresie pierwszych 10 miesięcy od dnia zawarcia umowy oraz opłat, o których mowa w § 11 ust. 1, (indeksacja) może nastąpić nie częściej niż raz na 5 lat od daty ich poprzedniego ustalenia przez PZU Życie SA o wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszany przez GUS, pod warunkiem, że osiągnie on w tym okresie skumulowaną wartość wyższą niż 4 % (...)” (PZU Życie S.A.)

Indeksacja ma na celu ochronę wartości świadczeń obu stron umowy przed skutkami inflacji. Wynikiem indeksacji składki ubezpieczeniowej jest odpowiedni przyrost sumy ubezpieczenia. Mechanizm ten powoduje urealnienie wysokości zarówno świadczenia zakładu ubezpieczeń jak i świadczenia oszczędzającego. Po zaakceptowaniu indeksacji, konsument powinien otrzymać zaktualizowaną polisę określającą nową, podwyższoną sumę ubezpieczenia i składkę.

Przeprowadzenie indeksacji świadczeń w opisany wyżej sposób nie budzi zastrzeżeń. Zachowana zostaje bowiem ustalona w momencie zawarcia umowy ubezpieczenia relacja pomiędzy wartością składki a wartością sumy ubezpieczenia. Natomiast podwyższenie składki ubezpieczeniowej przy jednoczesnym pozostawieniu sumy ubezpieczenia na tym samym poziomie powoduje zmianę tej relacji na niekorzyść konsumenta oraz kłóci się z opisaną wyżej istotą indeksacji.

Zakwestionowane postanowienie może być uznane za niedozwolone postanowienie umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 i art. 385³ pkt 22 k.c., który za niedozwolone uznaje postanowienie przewidujące obowiązek wykonania zobowiązania przez konsumenta mimo niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez jego kontrahenta. W wyniku wykonania tego postanowienia może się okazać, że pomimo zgody na indeksację i opłacania przez ubezpieczającego składki w wyższej wysokości, ubezpieczony nie otrzyma należnego świadczenia, lecz świadczenie odpowiadające wysokości składki przed indeksacją. Tak określona klauzula zwiększa obowiązki konsumenta bez zachowania symetrii w stosunku do obowiązków przedsiębiorcy.

Prezes Urzędu skierował do SOKiK pozew o uznanie za niedozwolone postanowienia o treści analogicznej do zacytowanego. Prezes UOKiK uznał za zasadne podjęcie ewentualnych kroków wobec PZU Życie S.A. po uprawomocnieniu się wyroku w rozpatrywanej przez sąd sprawie¹².

j) Ograniczenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń nie połączone ze zmniejszeniem wysokości składki ubezpieczeniowej

Prezes Urzędu zakwestionował również postanowienia, które nie zapewniają ekwiwalentności świadczeń konsumenta i zakładu ubezpieczeń:

„Pobranie Składki Ochronnej po zakończeniu okresu prolongaty, powoduje przywrócenie odpowiedzialności ubezpieczeniowej Towarzystwa na okres kolejnych 12 miesięcy, począwszy od pierwszego dnia następnego miesiąca po pobraniu Składki Ochronnej, z tym że przez pierwsze 3 miesiące od przywrócenia odpowiedzialności ubezpieczeniowej Towarzystwa, zastosowanie ma Karencja” w związku z: „Przyjmuje się następujące znaczenia terminów użytych w niniejszym OWU: (...) 8) Karencja – okres liczony od pierwszego dnia przywrócenia odpowiedzialności ubezpieczeniowej Towarzystwa w odniesieniu do Oszczędzającego, w sytuacji wskazanej w § 11

¹² Patrz wyrok SOKiK z 19 września 2011 roku, sygn. akt: XVII AmC 145/10.

ust. 6, w trakcie którego świadczenie z tytułu śmierci Oszczędzającego wypłacane jest wyłącznie w przypadku śmierci Oszczędzającego w następstwie Nieszczęśliwego Wypadku” (TUnŻ SKOK S.A.)

„W okresie Karencji, o której mowa w § 11 ust. 6, oprócz sytuacji wskazanych w ust. 1, Towarzystwo ogranicza odpowiedzialność do kwoty równej Wartości Polisy, w przypadku śmierci Oszczędzającego w następstwie Nieszczęśliwego Wypadku będącej wynikiem:

- 1) uprawiania przez Oszczędzającego amatorsko lub wyczynowo niebezpiecznych sportów, takich jak: rafting lub inne sporty wodne uprawiane na rzekach górskich, nurkowanie przy użyciu aparatów gazowych, surfing, windsurfing, kitesurfing, sporty spadochronowe i balonowe, paralotniarstwo, szybownictwo oraz pilotowanie jakichkolwiek samolotów silnikowych, skoki bungee, sztuki walki i wszelkiego rodzaju sporty obronne, wspinaczka wysokogórska i skałkowa, speleologia, myślistwo, jazda konna, jazda na nartach wodnych, narciarstwo zjazdowe, snowboard, bobsleje, saneczkarstwo, skoki narciarskie oraz inne sporty, w których wykorzystywane są pojazdy poruszające się po śniegu lub lodzie; za sporty wysokiego ryzyka uważane są również wyprawy do miejsc charakteryzujących się ekstremalnymi warunkami klimatycznymi lub przyrodniczymi albo udział w ekspedycjach,
- 2) samookaleczenia się Oszczędzającego,
- 3) działania Oszczędzającego pod wpływem, w stanie lub w warunkach choroby psychicznej, zaburzeń psychicznych lub choroby układu nerwowego,
- 4) zatrucia się Oszczędzającego spowodowanego spożywaniem alkoholu lub środków odurzających bądź działania Oszczędzającego w stanie po użyciu alkoholu lub pod wpływem innych środków odurzających, wyłączając przypadki ich zażycia zgodnie z zaleceniami lekarza,
- 5) przewozu lotniczego wykonywanego przez przewoźnika nie należącego do IATA (Międzynarodowego Zrzeszenia Przewoźników Powietrznych),
- 6) poddania się Oszczędzającego zabiegom o charakterze medycznym lub paramedycznym poza kontrolą lekarzy lub innych osób uprawnionych,
- 7) prowadzenia pojazdu mechanicznego lub innego pojazdu przez Oszczędzającego, jeżeli Oszczędzający nie posiadał odpowiedniego dokumentu uprawniającego do prowadzenia danego pojazdu wymaganego odrębnymi przepisami” (TUnŻ SKOK S.A.)

Powyższe klauzule dotyczą sytuacji, w której oszczędzający po upływie 12-miesięcznego okresu odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń nie opłaci składki za kolejny okres. Wówczas następuje warunkowe przedłużenie odpowiedzialności przedsiębiorcy maksymalnie na 3 miesiące (tzw. okres prolongaty). Nieopłacenie składki w tym czasie powoduje zawieszenie odpowiedzialności ubezpieczyciela. Oszczędzający może wpłacić składkę w okresie zawieszenia odpowiedzialności, co spowoduje przywrócenie odpowiedzialności przedsiębiorcy począwszy od pierwszego dnia następnego miesiąca po pobraniu tej składki, niestety – nie od razu w pełnym zakresie. Pełna odpowiedzialność ubezpieczyciela powraca dopiero po upływie tzw. okresu karencji.

Należy zauważyć, że ograniczeniu odpowiedzialności ubezpieczyciela nie towarzyszy zmniejszenie wysokości składki ubezpieczeniowej. Przedsiębiorca pobiera ją w pełnej, określonej w umowie wysokości. Wymaga zaznaczenia, że świadczenie konsumenta w postaci składki ubezpieczeniowej jest odpowiednikiem świadczenia zakładu ubezpieczeń polegającego na udzielaniu ochrony ubezpieczeniowej. Jednocześnie składka jest skalkulowana w oparciu o szereg okoliczności, w szczególności jest wprost proporcjonalna do stopnia ryzyka ubezpieczeniowego. Im wyższe jest ryzyko zajścia zdarzenia ubezpieczeniowego, tym wyższa jest wartość składki i odwrotnie.

Wypada zwrócić uwagę, że przytoczone klauzule zmniejszają ryzyko zajścia zdarzenia, za które przedsiębiorca ponosi odpowiedzialność w pełnym zakresie. Zawężają bowiem katalog sytuacji, które mogą być przyczyną tego zdarzenia. Przykładowo, ryzyko śmierci oszczędzającego jest większe, jeżeli uprawia on niebezpieczny sport – wspinaczkę wysokogórską, niż gdyby tego sportu nie uprawiał, czyli gdyby odpadła jedna z potencjalnych przyczyn śmierci. Przyczyna ta może być wyłączona nie tylko przez powstrzymanie się przez oszczędzającego od niebezpiecznych rozrywek, ale również w drodze postanowienia wzorca umowy. Skutek będzie ten sam: węższy katalog potencjalnych przyczyn zdarzenia ubezpieczeniowego zmniejszy prawdopodobieństwo jego nastąpienia. Ryzyko śmierci oszczędzającego, za którą ubezpieczyciel ponosi pełną

odpowiedzialność, jest więc mniejsze, gdy przyczyną śmierci nie może być okoliczność wyłączona postanowieniem wzorca.

W opisanej sytuacji zmniejszonego ryzyka ubezpieczeniowego, zakład ubezpieczeniowy pobiera jednak składkę ubezpieczeniową w niezmienionej wysokości, co należy uznać za sprzeczne z dobrymi obyczajami i niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Dodatkowo, zakwestionowana klauzula może odpowiadać treści art. 385³ pkt 22 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., który za abuzywne uznaje postanowienie przewidujące obowiązek wykonania zobowiązania przez konsumenta mimo niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez jego kontrahenta. Otóż mimo opłacania pełnych składek oszczędzający nie ma zagwarantowanej pełnej ochrony ubezpieczeniowej. Wątpliwa klauzula zmniejsza obowiązki przedsiębiorcy bez zachowania symetrii w stosunku do obowiązków konsumenta.

W związku z powyższym Prezes Urzędu skieruje pozew do Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów o uznanie ww. postanowienia za niedozwolone.

k) Nadmierne utrudnienia w realizacji uprawnień i obowiązków konsumenta

W skontrolowanych wzorcach umownych dotyczących IKE znalazło się postanowienie dotyczące uwierzytelniania dokumentów:

„W przypadku śmierci Oszczędzającego, która nastąpiła za granicą, akt zgonu Oszczędzającego powinien zostać uwierzytelniony przez polską placówkę dyplomatyczną, a wszystkie dokumenty, wystawione za granicą przez uprawnione podmioty, dotyczące śmierci Oszczędzającego i składane przez osobę uprawnioną do otrzymania Świadczenia Ubezpieczeniowego, powinny zostać przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego” (TUnŻ SKOK S.A.)

W opinii Prezesa Urzędu, nałożenie na konsumenta obowiązku przedłożenia przedsiębiorcy dokumentu uwierzytelnionego przez polską placówkę dyplomatyczną wprowadza nadmierne trudności z tym związane. Obowiązek taki nie wynika z przepisów ustawowych, a powoduje po stronie konsumenta niewygodę organizacyjną i stratę czasu.

Prezes UOKiK jest zdania, że zakwestionowane postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy (art. 385¹ § 1 k.c.). Może zatem zostać uznane przez SOKiK za niedozwolone. Z uwagi jednak na fakt, iż postanowienie o treści analogicznej do zacytowanego było już przedmiotem zainteresowania Prezesa Urzędu, w wyniku czego do SOKiK został skierowany pozew o uznanie budzącego wątpliwości postanowienia za niedozwolone, Prezes UOKiK uznał za zasadne podjęcie ewentualnych kroków wobec TUnŻ SKOK S.A. po rozstrzygnięciu przez SOKiK kwestii abuzywności analogicznej klauzuli¹³.

3. Tożsamość postanowień zawartych we wzorcach z klauzulami wpisanymi do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone

Kontrola wzorców umów dotyczących IKE wykazała, że wzorce stosowane przez przedsiębiorców zawierają postanowienia zbieżne z tymi, które są już wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.

a) Pozbawienie konsumenta uprawnienia do wypowiedzenia umowy z zachowaniem dotychczasowych warunków umownych w przypadku braku zgody na zmianę opłat określonych w umowie

Postanowienia zakwestionowane przez Prezesa Urzędu:

¹³ Patrz wyrok w sprawie o sygn. akt XVII AmC 981/10, wyrok nie jest prawomocny, strona wniosła apelację od wyroku SOKiK.

„Towarzystwo zastrzega sobie możliwość zmiany wysokości opłat. Podwyżka w ramach limitu wyznaczonego przez wskaźnik wzrostu cen towarów i usług za okres od ostatniej zmiany nie oznacza zmiany umowy” (TU Allianz Życie Polska S.A.)

„Zmiana wysokości opłat nie powoduje zmiany warunków, na jakich umowa o prowadzenie IKE została zawarta i nie wymaga zmiany umowy o prowadzenie IKE” (TUnŻ SKOK S.A.)

W ocenie Prezesa Urzędu, wyżej wymienione postanowienia są zbieżne z treścią następujących klauzul, uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem SOKiK i wpisanych do rejestru niedozwolonych klauzul umownych:

„Zmiana wysokości stawek prowizji i opłat przez Bank nie stanowi zmiany warunków Umowy” – postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z 14 października 2010 roku (sygn. akt: XVII AmC 1502/09) i wpisane 11 kwietnia 2011 roku do rejestru niedozwolonych klauzul umownych prowadzonego przez Prezesa UOKiK pod numerem 2267;

„Bank zastrzega sobie możliwość zmiany wysokości stawek pobieranych prowizji i opłat w trakcie Umowy. Zmiana wysokości stawek prowizji i opłat przez Bank nie stanowi zmiany warunków Umowy” – postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z 18 stycznia 2011 roku (sygn. akt: XVII AmC 1831/09) i wpisane 11 kwietnia 2011 roku do rejestru niedozwolonych klauzul umownych prowadzonego przez Prezesa UOKiK pod numerem 2262.

W uzasadnieniu do pierwszego z ww. wyroków SOKiK stwierdził, że prowizje i opłaty pobierane przez bank od klienta są to świadczenia stanowiące obciążenie finansowe dla tego ostatniego. W ocenie Sądu, niewątpliwie jest, że ustalone wysokości prowizji i opłat stanowią istotne warunki umowy. Z tego względu za niedopuszczalne należało uznać, aby o wysokości prowizji i opłat mógł decydować wyłącznie bank w trakcie trwania umowy, a klienci byli pozbawieni możliwości wyrażenia swojej woli – tym bardziej, że bank będzie zawsze zainteresowany najkorzystniejszym dla siebie ukształtowaniem regulacji masowo zawieranych umów.

Zakwestionowane przez Prezesa UOKiK klauzule, podobnie jak powołane wyżej postanowienia z rejestru niedozwolonych klauzul umownych, wyłączają możliwość wyrażenia przez konsumenta odmowy zgody na zmiany wysokości opłat pobieranych przez zakład ubezpieczeń w ramach łączącej go z konsumentem umowy. Bez znaczenia, w opinii Prezesa Urzędu, pozostaje to, że ww. zmiany następują w ramach ustalonego limitu (wyznaczonego np. przez wskaźnik wzrostu cen towarów i usług za okres od ostatniej zmiany). W każdym bowiem wypadku, gdy na konsumenta nakładane są jakiekolwiek dodatkowe obciążenia finansowe, powinien on mieć możliwość wyboru, czy zgadza się na ich wprowadzenie, czy też nie.

W związku z powyższym, wobec przedsiębiorców stosujących przytoczone postanowienia Prezes Urzędu wszczął postępowanie w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów.

b) Właściwość sądu

Prezes UOKiK zakwestionował dwa postanowienia nieprawidłowo określające sąd właściwy do rozpatrywania sporów pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem:

„Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek” (PKO BP S.A.)

„Wszelkie spory wynikłe z Umowy rozstrzyga sąd właściwy miejscowo dla Siedziby Towarzystwa” (BZ WBK TFI S.A.)

W opinii Prezesa Urzędu, treść wskazanych postanowień stosowanych we wzorcach umownych dotyczących IKE może być tożsama z treścią postanowień wpisanych do rejestru niedozwolonych klauzul umownych m.in. pod numerem: 397, 1747, 1853, 1908, 2190, 2532.

Przykład klauzuli wpisanej do rejestru niedozwolonych klauzul umownych (numer 1747):

„Wszelkie spory wynikłe pomiędzy bankiem a Klientem rozstrzygają sądy powszechne właściwe dla siedziby Banku”

Zauważyć należy, iż narzucanie siedziby przedsiębiorcy jako sądu wyłącznie właściwego jest niedozwolone w świetle art. 358³ pkt 23 k.c. Takie postanowienie przełamuje właściwość ogólną sądu miejsca zamieszkania konsumenta wynikającą z art. 27 § 1 k.p.c. i może stanowić uciążliwość dla konsumenta.

Zakwestionowane przez Prezesa Urzędu postanowienia, podobnie jak powołane klauzule z rejestru niedozwolonych klauzul umownych, w każdej sytuacji wskazują jako właściwy sąd siedziby przedsiębiorcy. Oznacza to, że w sytuacji kiedy pozwanym będzie konsument, przełamana zostanie właściwość sądu miejsca zamieszkania konsumenta wynikająca z przepisów k.p.c.

W związku z powyższym, wobec przedsiębiorców stosujących przytoczone postanowienia Prezes Urzędu wszczął postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

c) Doręczenia

Analiza wzorców umownych dotyczących IKE przeprowadzona na potrzeby niniejszego Raportu wykazała, iż trzech przedsiębiorców wytypowanych do badania stosuje postanowienia pozwalające uznać za doręczoną korespondencję skierowaną do konsumenta, pomimo braku jej faktycznego otrzymania. Zdaniem Prezesa Urzędu, postanowienia stosowane przez przedsiębiorców kształtujące kwestię doręczeń w wyżej określony sposób stanowią niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. w związku z art. 385³ pkt 9 k.c., zgodnie z którym niedozwolonymi postanowieniami umownymi są w szczególności te, które przyznają kontrahentowi konsumenta uprawnienia do wiążącej interpretacji umowy. W tym miejscu wskazać należy również na treść art. 61 § 1 k.c., stosownie do którego oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Przedsiębiorcy wykorzystujący w obrocie konsumenckim wzorce umowne, w tym dotyczące IKE, powinni mieć powyższe na uwadze kształtując treść postanowień regulujących kwestię doręczeń.

Prezes Urzędu zakwestionował następujące postanowienia dotyczące kwestii doręczeń:

„Strony obowiązane są informować o każdej zmianie adresów. Powiadomienia, wnioski i oświadczenia wysyłane na ostatnio podany adres PZU Życie SA, oszczędzającego lub uposażonego uznawane będą za skutecznie doręczone” (PZU Życie S.A.)

„Pismo skierowane przez Towarzystwo do Oszczędzającego pod ostatni znany Towarzystwu adres, wywiera skutki prawne po upływie 30 dni od dnia wystania, nawet jeśli adresat nie zapoznał się z treścią pisma” (TUnŻ SKOK S.A.)

„Korespondencja wysłana przez Fundusz Legg Mason na ostatni adres korespondencyjny wskazany przez Oszczędzającego jest uznawana jako korespondencja dostarczona Oszczędzającemu” (Legg Mason TFI S.A.)

Zwrócić należy uwagę, iż postanowienia o treści zbieżnej do powyżej wskazanych znaleźć można w rejestrze niedozwolonych klauzul umownych. Poniższe przykłady to kolejno postanowienia znajdujące się w Rejestrze pod numerami: 1207, 2208, 2360:

„W przypadku zmiany adresu, każda ze stron zobowiązana jest niezwłocznie pisemnie powiadomić o tym drugą stronę. W przypadku nie powiadomienia o zmianie adresu, korespondencja kierowana na ostatni znany adres będzie uznawana za skutecznie doręczoną”

„Wszelka korespondencja wysyłana jest przez Bank na wskazany przez posiadacza rachunku adres do korespondencji i uważa się ją za doręczoną po upływie 14 dni od daty jej wysłania przez Bank”

„Wszelkie pisma kierowane przez Bank do posiadacza rachunku według ostatnich danych i na ostatni wskazany przez niego adres uważa się za skutecznie doręczone”

Omawiając problematykę doręczeń, warto również zwrócić uwagę na postanowienie stosowane przez BRE Bank S.A. o treści:

„Jeżeli posiadacz rachunku nie dokona wypowiedzenia w terminie 30 dni od dnia wysłania przez mBank informacji o zmianach, przyjmuje się, że posiadacz rachunku wyraża zgodę na zmiany” (BRE Bank S.A.)

Stosowanie takiego postanowienia stwarzać może sytuacje, w których przedsiębiorca uzna, iż konsument wyraził zgodę na zaproponowane zmiany, podczas gdy w rzeczywistości konsument jeszcze się z nimi nie zapoznał. Treść przywołanej klauzuli stanowi bowiem, że konsument może sprzeciwić się zaproponowanym zmianom składając wypowiedzenie w terminie 30 dni od momentu ich wysłania przez przedsiębiorcę, a nie od chwili ich otrzymania przez konsumenta, co zdaniem Prezesa Urzędu, wydaje się rozwiązaniem bardziej zasadnym. Stanowisko Prezesa UOKiK znajduje również poparcie w rejestrze niedozwolonych klauzul umownych, w którym pod numerem 2597 wpisane zostało postanowienie, którego treść jest literalnie zbieżna z treścią postanowienia stosowanego przez przedsiębiorcę. Kwestia tożsamości tych postanowień jest przedmiotem postępowania prowadzonego przed Prezesem Urzędu. Poniżej treść klauzuli z prowadzonego przez Prezesa UOKiK Rejestru:

„Nie zgłoszenie przez Posiadacza depozytu pisemnego oświadczenia o odmowie przyjęcia proponowanych zmian (Załącznik nr 5 do Regulaminu) w terminie do 3 tygodni od daty wysłania przez Bank informacji o zmianie postanowień Regulaminu uznane będzie przez Bank za zgodę na przedstawione zmiany”

W związku z powyższym, wobec przedsiębiorców stosujących zakwestionowane wyżej postanowienia Prezes Urzędu wszczął postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

d) Ograniczenie odpowiedzialności – użycie identyfikatorów i haseł

Analiza wzorców umownych w zakresie IKE przedłożonych przez wytypowanych do badania przedsiębiorców wykazała, iż BRE Bank S.A. stosuje postanowienie, które wyłącza odpowiedzialność przedsiębiorcy w przypadku użycia przez osoby trzecie numeru identyfikacyjnego i haseł do kanałów dostępu. Zdaniem Prezesa Urzędu, takie ograniczenie może świadczyć o abuzywnym charakterze postanowienia w rozumieniu art. 385³ pkt 2 k.c., zgodnie z treścią którego niedozwolonym postanowieniem umownym jest w szczególności postanowienie, które wyłącza lub istotnie ogranicza odpowiedzialność względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Podkreślić należy, iż zacytowane poniżej postanowienie wyłącza odpowiedzialność banku, również w sytuacji, gdy do użycia numeru identyfikacyjnego i haseł dostępu przez osoby trzecie doszło w wyniku zaistnienia okoliczności zależnych od banku, a pozostających poza wpływem konsumenta.

„mBank nie ponosi odpowiedzialności za skutki wynikłe z użycia numeru identyfikacyjnego oraz haseł do kanałów dostępu przez osoby trzecie” (BRE Bank S.A.)

„MultiBank nie ponosi odpowiedzialności za skutki wynikłe z ujawnienia identyfikatora i haseł do kanałów dostępu osobom trzecim” (BRE Bank S.A.)

W rejestrze niedozwolonych klauzul umownych, pod numerem 1970, wpisane jest postanowienie o treści:

„Bank nie ponosi odpowiedzialności za skutki wynikłe z użycia identyfikatorów oraz haseł dostępu przez osoby trzecie”

W opinii Prezesa UOKiK, treść zakwestionowanego postanowienia stosowanego przez przedsiębiorcę może być literalnie zbieżna z treścią wskazanego postanowienia wpisanego do rejestru niedozwolonych klauzul umownych. Kwestia uznania tych postanowień za tożsame zostanie rozstrzygnięta w toku prowadzonego przed Prezesem Urzędu postępowania.

e) Ograniczenie odpowiedzialności – za nieterminową realizację dyspozycji

W toku kontroli, Prezes Urzędu powziął wątpliwość także w odniesieniu do postanowienia stosowanego przez jednego z badanych przedsiębiorców o brzmieniu:

„Za przekroczenie przez mBank terminu realizacji dyspozycji, z przyczyn leżących po stronie mBanku, Posiadaczowi rachunku przysługuje odszkodowanie w wysokości rzeczywiście poniesionej szkody”, w związku z: „w szczególnych wypadkach mBank może przed rozpatrzeniem reklamacji poprosić o udokumentowanie poniesionej szkody (...)” (BRE Bank S.A.)

Również w przypadku tego postanowienia, zdaniem Prezesa UOKiK, przedsiębiorca może wyłączać lub istotnie ograniczać odpowiedzialność względem konsumenta za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania (art. 385³ pkt 2 k.c.). Zgodnie bowiem z zacytowaną klauzulą, w przypadku nieterminowego wykonania dyspozycji przez bank, ogranicza on swoją odpowiedzialność jedynie do wysokości rzeczywiście poniesionej szkody, a tym samym wyłącza odpowiedzialność z tytułu utraconych przez konsumenta korzyści. Dodatkowo, rozpatrzenie reklamacji bank w szczególnych wypadkach uzależnia od przedłożenia dokumentów potwierdzających poniesioną szkodę bez wskazania, co należy rozumieć poprzez zwrot „szczególne wypadki”. Tym sposobem bank powołując się na szczególne okoliczności, może zawsze odmówić rozpatrzenia reklamacji do czasu przedłożenia wymaganych dokumentów. W dodatku, przedsiębiorca przyznaje sobie prawo do jednostronnej interpretacji umowy, gdyż sam na potrzeby konkretnego przypadku określa jakie dokumenty uznać należy za „wymagane”. Taka konstrukcja postanowienia stworzyć może sytuację, w której bank całkowicie wyłączy swoją odpowiedzialność z tytułu przekroczenia terminu realizacji dyspozycji złożonej przez konsumenta.

Zwrócić należy uwagę, iż postanowienie, które zostało wskazane powyżej może być tożsame z postanowieniem wpisanym do rejestru niedozwolonych postanowień umownych pod numerem 2555. W toku wszczętego postępowania Prezes Urzędu zbada przedstawioną kwestię i ustali czy wskazane postanowienia uznać należy za tożsame. Poniżej treść klauzuli z prowadzonego przez Prezesa UOKiK Rejestru:

„Bank odpowiada wyłącznie za rzeczywiste i udowodnione straty Klienta, spowodowane przez nieprawidłowe lub nieterminowe realizowanie przez Bank zleceń, złożonych za pośrednictwem UII, zgodnie z niniejszym Regulaminem”

f) Ograniczenie odpowiedzialności – ograniczenie dostępu do rachunku

Dokonując oceny wzorców umownych dotyczących IKE, Prezes UOKiK zwrócił uwagę również na inne, wyłączające odpowiedzialność przedsiębiorcy postanowienie. BRE Bank S.A. wyłącza swoją odpowiedzialność w przypadku ograniczenia konsumentowi dostępu do rachunku za pośrednictwem różnych kanałów, w sytuacji zaistnienia niezależnych od przedsiębiorcy okoliczności. Zdaniem Prezesa Urzędu, takie zachowanie profesjonalnego uczestnika obrotu gospodarczego nie powinno być akceptowane, gdyż przenosi ryzyko prowadzonej przez bank działalności na konsumenta. Tymczasem ryzyko, które jest charakterystyczne dla działalności bankowej, powinno być w tę działalność w kalkulowane przez przedsiębiorcę.

Treść zakwestionowanego przez Prezesa Urzędu postanowienia:

„Jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub inne, niezależne od mBanku względy, mBank może czasowo ograniczyć dostęp do rachunku mIKE lokata za pośrednictwem poszczególnych kanałów, przez okres, jakiego wymaga usunięcie przyczyn braku dostępu. W takim wypadku mBank nie ponosi odpowiedzialności za zaistniałe ograniczenia w dostępności rachunku mIKE lokata” (BRE Bank S.A.)

Zwrócić należy uwagę, iż postanowienie o treści literalnie zbieżnej do zacytowanego powyżej postanowienia znajduje się w rejestrze niedozwolonych klauzul umownych pod numerem 2273 o brzmieniu:

„Jeśli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub inne, niezależne od Banku względy, Bank może czasowo ograniczyć dostęp do rachunku za pośrednictwem kanałów, przez okres jakiego wymaga usunięcie przyczyn braku dostępu. W takim wypadku Bank nie ponosi odpowiedzialności za zaistniałe ograniczenia w dostępności rachunku”

Kwestia tożsamości zakwestionowanego postanowienia z postanowieniem wpisanym do rejestru niedozwolonych klauzul umownych jest przedmiotem prowadzonego przed Prezesem UOKiK postępowania.

g) Otwarty katalog przesłanek wyłączenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń

Postanowienie zakwestionowane przez Prezesa Urzędu:

„W okresie Karencji, o której mowa w § 11 ust. 6, oprócz sytuacji wskazanych w ust. 1, Towarzystwo ogranicza odpowiedzialność do kwoty równej Wartości Polisy, w przypadku śmierci Oszczędzającego w następstwie Nieszczęśliwego Wypadku będącej wynikiem:

1. uprawiania przez Oszczędzającego amatorsko lub wyczynowo niebezpiecznych sportów, takich jak: (...) (TUnŻ SKOK S.A.)

W ocenie Prezesa Urzędu, przytoczona wyżej klauzula jest tożsama z postanowieniem wpisanym do rejestru niedozwolonych klauzul umownych pod numerem 2522:

„Towarzystwo nie ponosi odpowiedzialności, jeżeli nieszczęśliwy wypadek, w wyniku którego Osoba ubezpieczona poniosła śmierć, został spowodowany lub miał miejsce w bezpośrednim następstwie uprawiania przez Osobę ubezpieczoną niebezpiecznych sportów, takich jak sporty lotnicze, w tym spadochroniarstwo i baloniarstwo, sporty wspinaczkowe i speleologia, sporty motorowe i motorowodne, skoki na gumowej linie, nurkowanie na głębokość większą niż 10m” (postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z 6 kwietnia 2011 roku, sygn. akt: XVII AmC 144/10).

W uzasadnieniu do ww. wyroku SOKiK wskazał, iż nie jest wystarczające przykładowe wyliczenie sportów niebezpiecznych. Otwarty katalog sportów niebezpiecznych sprawia, że jedynie od woli i interpretacji przedsiębiorcy zależy, jakie sporty uzna za niebezpieczne. Nie jest więc jasne, a w zasadzie w ogóle nie wiadomo, jakimi kryteriami mają posługiwać się ubezpieczony i ubezpieczyciel przy ocenie, czy dane zachowanie jest uprawianiem niebezpiecznego sportu. Ustalenie takich kryteriów leży w gestii przedsiębiorcy. Zdaniem Sądu, powoduje to, że przedsiębiorca ma całkowitą dowolność w ustaleniu okoliczności, jakie zwalniają go od odpowiedzialności na podstawie postanowienia wzorca, co wypełnia przesłanki określone w art. 385¹ i art. 385³ pkt 9 k.c.

Z uwagi na powyższe, Prezes UOKiK wszczął postępowanie w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów.

h) Dane osobowe

Prezes Urzędu w ramach prowadzonego badania wzorców umownych dotyczących IKE ustalił również, iż Millenium TFI S.A. stosuje w przedłożonych Prezesowi Urzędu wzorcach postanowienie o treści:

„(...) Dane osobowe będą przetwarzane wyłącznie w celu należytego wywiązania się z umowy nabycia jednostek uczestnictwa oraz w celu wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów administratora danych lub osób trzecich, którym te dane są przekazywane, w szczególności w celu przekazywania informacji o produktach i usługach oferowanych przez administratora danych” (Millennium TFI S.A.)

Tak skonstruowany wzorec, jak to ma miejsce w przypadku Millenium TFI S.A., wymusza na konsumencie wyrażenie zgody na wykorzystywanie danych przez administratora w celu przekazywania informacji handlowych, gdyż zgoda w tym zakresie jest nierozdzielnie związana z wyrażeniem przez konsumenta zgody na przetwarzanie danych w celu realizacji zawartej umowy. Przy takiej konstrukcji wzorca konsument pozbawiony jest możliwości podjęcia rzeczywistej decyzji w zakresie przekazywania danych osobowych w celach innych niż związane z realizacją umowy.

Stosowane przez Millenium TFI S.A. postanowienie, zdaniem Prezesa Urzędu, może być tożsame z postanowieniem uznanym za niedozwolone i wpisanym do rejestru niedozwolonych klauzul umownych pod numerem 1752, o treści:

„Zainteresowany wyraża zgodę na udostępnienie swoich danych osobowych oraz wyraża zgodę na przechowywanie, przetwarzanie, przekazywanie i wykorzystanie jego danych osobowych w celu przewidzianym umową, marketingowym i reklamowym przez pośrednika, wierzyciela i osoby trzecie. Pośrednik będzie postępować z danymi osobowymi zainteresowanego zgodnie z obowiązującymi przepisami a w szczególności zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych”

W przedmiotowym wyroku SOKiK wskazał, iż przedsiębiorca narzuca konsumentowi wyrażenie zgody na przetwarzanie jego danych osobowych do celów marketingowych, nie pozostawiając mu swobody na rzeczywiste wyrażenie zgody. Sąd zważył, iż umieszczenie we wzorcu umownym postanowienia stanowiącego zgodę na przetwarzanie danych osobowych do celów marketingowych sprawia, że zawarcie umowy uzależnione jest od wyrażenia takiej zgody. Nie sposób bowiem, przy tak ukształtowanym wzorcu, nie wyrażając zgody na przetwarzanie danych w ww. celach zawrzeć umowy. W ocenie Sądu, powyższy zapis kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy.

W związku z powyższym, Prezes Urzędu wszczął postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

4. Inne stwierdzone niezgodności

a) Wyłączenie możliwości zawierania umów z więcej niż jednym funduszem inwestycyjnym

W ramach kontroli wzorców umów dotyczących IKE Prezes UOKiK wykrył naruszenia art. 23 ustawy ike. Przepis ten odnosi się wyłącznie do umów zawieranych z funduszami inwestycyjnymi, dlatego wskazane nieprawidłowości występowały tylko we wzorcach stosowanych przez te podmioty.

Zasadą jest, że konsument ma prawo do zwolnienia podatkowego w trybie i na zasadach określonych w przepisach o podatku dochodowym od osób fizycznych wówczas, gdy na podstawie pisemnej umowy jednocześnie gromadzi oszczędności tylko na jednym IKE (art. 4 ustawy ike). Wyjątek od tej reguły stanowią umowy zawierane z funduszami inwestycyjnymi, o czym stanowi art. 23 ustawy ike. Na mocy tego przepisu konsument może zawierać więcej niż jedną umowę z różnymi funduszami, zarządzanymi przez to samo towarzystwo funduszy inwestycyjnych, jednak z zastrzeżeniem, że w roku kalendarzowym łączna suma wpłat do wszystkich funduszy, z którymi konsument zawarł umowę nie przekroczy limitu określonego w art. 13 ustawy ike¹⁴. Tak więc zawarcie kolejnej umowy z funduszem inwestycyjnym zarządzanym przez to samo towarzystwo nie spowoduje utraty przez konsumenta prawa do zwolnień podatkowych.

W ocenie Prezesa Urzędu, dwa z przebadanych funduszy inwestycyjnych (TFI PNB Paribas Polska S.A. i ING TFI S.A.) stosując klauzule sprzeczne z art. 23 ustawy ike wyłączają możliwość skorzystania przez konsumentów z możliwości zawierania kolejnych umów z funduszami zarządzanymi przez to samo towarzystwo:

„Jedna osoba może jednocześnie gromadzić oszczędności w IKE na podstawie jednej umowy z Funduszami: (...) 2) Zawarcie kolejnej umowy o prowadzenie IKE z innymi Funduszami, niż Fundusze, które prowadzą już IKE dla danej osoby, na podstawie zawartej przez nią wcześniej umowy, jest równoznaczne z wypowiedzeniem dotychczasowej umowy przez Oszczędzającego i zleceniem wypłaty transferowej zgromadzonych środków do Funduszy, z którymi zawarta została nowa umowa (...)” (TFI PNB Paribas Polska S.A.)

„Oszczędzający nie może jednocześnie zawrzeć umowy o prowadzenie indywidualnego konta emerytalnego <IKE Inwestycje z Lwem> (...) albo innej umowy o prowadzenie indywidualnego konta emerytalnego przez ING Parasol FIO” (ING TFI S.A.)

Towarzystwa funduszy inwestycyjnych wskazywały, że w ich ofercie znajduje się tylko jeden fundusz inwestycyjny. W związku z tym nie ma faktycznej możliwości, aby konsument zawarł umowę ike z więcej niż jednym funduszem. Należy jednak zauważyć, że towarzystwo może w dowolnym momencie utworzyć nowy fundusz inwestycyjny.

Pierwsze z ww. towarzystw dostosowało swój wzorec do przepisów art. 23 ustawy ike.

Prezes Urzędu uznał, iż prowadzenie postępowania wobec obu przedsiębiorców przy przedstawionym stanie faktycznym nie znajduje podstaw. Zwrócić należy jednak uwagę, iż w przypadku rozszerzenia oferty przez towarzystwa funduszy inwestycyjnych o nowe fundusze, w które będą mogli inwestować konsumenci gromadzący środki w ramach IKE, powinno skutkować również zmianą postanowień w tym zakresie, czyli umożliwieniem konsumentowi zawarcia umowy z więcej niż jednym funduszem zarządzanym przez to towarzystwo. Inne działanie może zostać uznane przez Prezesa Urzędu jako bezprawne.

¹⁴ Szerzej o limicie wpłat na IKE por. s. 11 Raportu.

b) Wyłączenie możliwości dokonania wypłaty transferowej części środków z IKE pomiędzy funduszami

Jak wprost stanowi art. 36 ust. 1 ustawy ike przedmiotem wypłaty transferowej może być wyłącznie całość środków zgromadzonych na IKE, z wyłączeniem przypadku, gdy oszczędzający dokonuje wypłaty transferowej pomiędzy funduszami inwestycyjnymi zarządzanymi przez to samo towarzystwo. Wyłączenie dotyczące funduszy inwestycyjnych jest konsekwencją opisywanej już wyżej regulacji art. 23 ustawy ike. Uprawnienie do dokonania wypłaty transferowej części środków z IKE pomiędzy funduszami inwestycyjnymi zarządzanymi przez to samo towarzystwo koresponduje z prawem do zawierania umów ike z wieloma takimi funduszami. Skutki obu wymienionych czynności są bowiem takie same (gromadzenie środków na IKE w ramach różnych funduszy inwestycyjnych zarządzanych przez to samo towarzystwo).

W oparciu o powyższe, wątpliwości Prezesa UOKiK wzbudziło postanowienie wzorców stosowanych przez ING TFI S.A., które w jego ocenie, pozbawia konsumentów uprawnień wynikających z art. 36 ust. 1 ustawy ike.

„Przedmiotem wypłaty transferowej może być wyłącznie całość środków pieniężnych przysługujących Oszczędzającemu z tytułu odkupienia wszystkich Jednostek Uczestnictwa” (ING TFI S.A.)

Zacytowane postanowienie wskazuje wprost, iż wypłata transferowa może dotyczyć jedynie całości środków zgromadzonych przez konsumenta w ramach IKE, co jest niezgodne z przepisami ustawy ike, która przewiduje uprawnienie konsumenta do dokonania wypłaty transferowej części środków pomiędzy funduszami.

Również okoliczność, że przedsiębiorca obecnie zarządza wyłącznie jednym funduszem inwestycyjnym nie pozostaje bez znaczenia dla Prezesa Urzędu, który postanowił w tym stanie faktycznym nie wszczynać postępowania w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów. Podkreślić jednak należy, iż w przypadku zarządzania przez towarzystwo więcej niż jednym funduszem i możliwością zawierania przez konsumenta w ramach IKE umów z wieloma z nich, prawo konsumenta wynikające z art. 36 ust. 1 ustawy ike powinno zostać zachowane. Inne działanie niż opisane powyżej może stać się przedmiotem postępowania w sprawie naruszenia zbiorowych interesów konsumentów.

c) Bankowy Fundusz Gwarancyjny

Analiza wzorców umownych dotyczących IKE prowadzona przez Prezesa UOKiK wykazała również, iż PKO BP S.A. stosuje postanowienie, które nie zostało dostosowane do aktualnie obowiązującego art. 23 ust. 1 ustawy z 14 grudnia 1994 roku o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz. U. z 2009 roku Nr 84, poz. 711 z późn. zm.). Ustawa z 16 grudnia 2010 roku o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 257, poz. 1724), która weszła w życie 30 grudnia 2010 roku wprowadziła zmianę ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym m.in. w zakresie art. 23 w ten sposób, iż środki pieniężne gwarantowane są przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny w 100 proc. do wysokości 100 000 euro, a nie jak uprzednio do wysokości 50 000 euro.

Wobec powyższego należy wskazać, że PKO BP S.A. nie dostosowała cytowanego poniżej postanowienia do zmienionego i obowiązującego przepisu ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym:

„Środki pieniężne zgromadzone na rachunkach imiennych Klienta w PKO BP SA są gwarantowane przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny, w zakresie przewidzianym w ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, do łącznej wysokości równowartości 50 000 euro” (PKO BP S.A.)

Prezes Urzędu uznał, iż niedostosowanie przez Bank wzorca umownego dotyczącego IKE do aktualnie obowiązującego przepisu we wskazanym zakresie pozostaje *de facto* bez wpływu na sytuację ekonomiczną konsumenta, gdyż zgodnie z art. 38d ustawy

o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, środki gwarantowane są płatne na podstawie danych znajdujących się w systemie wyliczania podmiotu objętego systemem gwarantowania, a nie np. na podstawie indywidualnego wniosku konsumenta, który dysponując błędnymi informacjami od Banku mógłby zawnioskować o zaniżoną kwotę.

W związku z powyższym, Prezes UOKiK uznał za celowe wskazanie przedsiębiorcy postanowienia o błędnej treści w celu jego dostosowania do aktualnie obowiązujących przepisów prawnych odnoszących się do wysokości środków gwarantowanych przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Wszczęcie postępowania w tym zakresie wydaje się bowiem niezasadne, gdyż postanowienie to mimo niezgodności z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa nie godzi w interesy konsumentów.

III. WNIOSKI

Przeprowadzona przez Prezesa UOKiK kontrola wykazała nieprawidłowości we wzorcach umownych dotyczących indywidualnych kont emerytalnych stosowanych przez przedsiębiorców w obrocie z konsumentami. Wykryte naruszenia polegały na wykorzystywaniu postanowień sprzecznych z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa, stosowaniu tzw. klauzul abuzywnych, czyli postanowień, które w sposób rażąco naruszają interesy konsumentów, kształtując ich prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, jak również postanowień tożsamyh z klauzulami wpisanymi do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.

Podsumowując wyniki wykonanego badania należy zwrócić uwagę na znaczne zróżnicowanie treści wzorców umów dotyczących IKE, a co się z tym wiąże, wykrytych w nich naruszeń. Taki stan rzeczy jest niewątpliwie konsekwencją elastycznej regulacji ustawowej, która uprawnia do oferowania produktów związanych z prowadzeniem IKE cztery kategorie instytucji finansowych: fundusze inwestycyjne, banki, zakłady ubezpieczeń oraz podmioty prowadzące działalność maklerską¹⁵. W poszczególnych grupach instytucji wykorzystywane są wzorce dotyczące umów IKE skonstruowane przede wszystkim na bazie szczególnych, charakterystycznych dla danej branży przepisów (np. wzory stosowane przez banki – na bazie ustawy – Prawo bankowe). Jednocześnie wszystkie wzory umowne są zmodyfikowane tak, aby spełniały wymagania, jakie ustawa ike przewiduje dla indywidualnych kont emerytalnych. Przedsiębiorcy należący do różnych kategorii instytucji finansowych stosowali więc klauzule, które w znacznej części były oceniane przez Prezesa UOKiK przez pryzmat odmiennych regulacji prawnych. Również specyfika prowadzenia działalności w poszczególnych branżach miała wpływ na stosunkowo rzadką powtarzalność zauważonych naruszeń.

Jednocześnie opisane powyżej szczególne cechy wzorców umownych dotyczących IKE miały wpływ na to, że postanowienia, które zostały zakwestionowane przez Prezesa Urzędu w treści tych wzorców, wykazywały podobieństwa głównie w obrębie jednego rodzaju stosujących je instytucji finansowych. Wyjątek stanowią tutaj klauzule, które należało ocenić jako nieprawidłowe bez względu na przepisy obowiązujące w danej branży. Przykładowo, zarówno we wzorcach, którymi posługiwały się zakłady ubezpieczeń, jak i w tych, które wykorzystywały fundusze inwestycyjne, znajdowały się postanowienia dotyczące skuteczności doręczeń dokumentów wysłanych przez przedsiębiorców konsumentom. Podobnie, klauzule nieprawidłowo określające właściwość sądu w sporach pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem występowały we wzorcach stosowanych przez bank oraz fundusz inwestycyjny. Należy jednak zauważyć, że tego typu klauzule często występują również we wzorcach stosowanych przez przedsiębiorców działających w innych, niż przebadane przez Prezesa UOKiK instytucje finansowe, branżach.

Opisane w niniejszym Raporcie nieprawidłowości wykryte w treści wzorców umownych stosowanych przez instytucje finansowe, spotkały się z reakcją ze strony Prezesa Urzędu. W zależności od rodzaju stwierdzonych naruszeń, Prezes UOKiK wszczął postępowania administracyjne w związku z podejrzeniem stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów albo zdecydował o konieczności skierowania do SOKiK powództwa o uznanie postanowień wzorców umownych za niedozwolone.

Prezes UOKiK w ramach przeprowadzonego badania w okresie od lipca 2011 do stycznia 2012 przeanalizował 115 wzorców umownych stosowanych przez 25 instytucji finansowych.

¹⁵ Zgodnie z ustawą z dnia 25 marca 2011 roku o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych od dnia 1 stycznia 2012 roku również część funduszy, którymi zarządzają powszechne towarzystwa emerytalne (tzw. dobrowolne fundusze), może prowadzić IKE lub IKZE.

Wśród wszystkich 25 podmiotów u 16 wykryto nieprawidłowości, co stanowi 64 proc. przebadanych instytucji finansowych.

W stosunku do 13 przedsiębiorców (52 proc. przebadanych podmiotów) Prezes UOKiK wszczął postępowania administracyjne z łącznie 34 zarzutami (67 proc. wszystkich postawionych zarzutów) zaprezentowanymi w niniejszym Raporcie. Przy analizie przekrojowej przebadanych czterech grup instytucji finansowych, wskazać należy, iż postępowania administracyjne w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów zostały wszczęte wobec 4 banków (57 proc. przebadanych banków), 5 towarzystw funduszy inwestycyjnych (50 proc. przebadanych towarzystw) i 4 zakładów ubezpieczeń (80 proc. przebadanych ubezpieczycieli).

Przeciwko 8 instytucjom finansowym (32 proc. przebadanych przedsiębiorców) Prezes Urzędu skieruje powództwa do SOKiK o uznanie łącznie 17 postanowień (33 proc. wszystkich postawionych zarzutów) za niedozwolone. Wśród podmiotów, przeciwko którym skierowane zostaną pozwy znajdują się 2 banki (29 proc. przebadanych banków), 2 podmioty prowadzące działalność maklerską (67 proc. przebadanych domów maklerskich), 1 towarzystwo funduszy inwestycyjnych (10 proc. przebadanych towarzystw) oraz 3 zakłady ubezpieczeń (60 proc. przebadanych ubezpieczycieli).

W stosunku do 5 instytucji finansowych Prezes UOKiK zarówno wszczął postępowania administracyjne w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, jak również skieruje powództwa o uznanie stosowanych postanowień za niedozwolone.

Warto zwrócić uwagę, że wśród zarzutów w postępowaniach dotyczących naruszenia zbiorowych interesów konsumentów przeważają te, które dotyczą naruszenia bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa (20 zarzutów, czyli 39 proc. wszystkich postawionych zarzutów). Prezes Urzędu postawił natomiast najmniej – łącznie 14 zarzutów (27 proc. wszystkich postawionych zarzutów) – w związku z podejrzeniem stosowania postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone. Znaczna jest także liczba zarzutów (17, czyli 33 proc. wszystkich zarzutów) w wytoczonych przeciwko przedsiębiorcom powództwach (8).

Podkreślić również należy, iż Prezes Urzędu planuje wszczęcie dwóch postępowań w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w przypadku wpisu do rejestru niedozwolonych klauzul umownych dwóch analogicznych postanowień do tych, które wzbudziły wątpliwości Prezesa UOKiK w ramach niniejszego Raportu. Obecnie Prezes Urzędu czeka na rozstrzygnięcie Sądu.

Opisany wyżej stan rzeczy należy powiązać z faktem, że IKE pojawiło się w ofercie instytucji finansowych działających na polskim rynku stosunkowo niedawno (IKE funkcjonuje w Polsce dopiero od 2004 roku). Jest to również mało rozpowszechniony rodzaj produktu. Niniejszy Raport stanowi pierwszą analizę poprawności formułowania wzorców umownych dotyczących IKE przeprowadzoną przez Prezesa Urzędu w ujęciu przekrojowym. Z tego powodu w rejestrze klauzul niedozwolonych widnieje niewiele postanowień dotyczących IKE.

Jak się wydaje, mała popularność oraz niedługi okres funkcjonowania IKE na polskim rynku mogły mieć również wpływ na dość dużą liczebność naruszeń ustawy ike (7 zarzutów), a także nieprawidłowości w postaci stosowania klauzul abuzywnych. Chociaż profesjonalny charakter działalności przedsiębiorców w sposób szczególny zobowiązuje ich do znajomości i przestrzegania przepisów prawa, to niestety reguła ta nie zawsze znajduje potwierdzenie w rzeczywistości.

Opisując wyniki przeprowadzonego badania warto również przyjrzeć się wykrytym naruszeniom od strony poszczególnych grup skontrolowanych przez Prezesa UOKiK przedsiębiorców. Otóż 45 proc. wszystkich zarzutów postawiono bankom, 37 proc. –

zakładom ubezpieczeń, 14 proc. – funduszom inwestycyjnym, a 4 proc. – podmiotom prowadzącym działalność maklerską. Biorąc pod uwagę, że fundusze inwestycyjne stanowiły najliczniejszą grupę wśród przebadanych podmiotów (10 z 25 przedsiębiorców, czyli 40 proc.), warto podkreślić stosunkowo niedużą liczbę postawionych im zarzutów. Z kolei postawienie niewielu zarzutów podmiotom prowadzącym działalność maklerską może wynikać z faktu, iż stanowiły one zaledwie 12 proc. przebadanych instytucji finansowych.

Pozytywnie należy ocenić okoliczność, że część przedsiębiorców w toku postępowania wyjaśniającego wycofała się ze stosowania postanowień, które wzbudziły zastrzeżenia Prezesa Urzędu, lub zadeklarowała chęć współpracy i gotowość do dobrowolnego usunięcia stwierdzonych naruszeń.

ZAŁĄCZNIK DO RAPORTU
Z KONTROLI WZORCÓW UMOWNYCH
DOTYCZĄCYCH
INDYWIDUALNYCH KONT EMERYTALNYCH

Warszawa, luty 2012

Lp.	Nazwa i siedziba przedsiębiorcy	Liczba stwierdzonych naruszeń	Kwestionowane postanowienia	Działanie podjęte bądź planowane przez UOKiK (stan na 1 lutego 2012)
BANKI				
1.	Bank Gospodarki Żywnościowej S.A. z siedzibą w Warszawie	3	1) Nieokreślenie trybu zmian wysokości prowizji i opłat za czynności związane z wykonywaniem umowy 2) Brak przesłanek uprawniających bank do zmiany umowy 3) „Bank może wypowiedzieć Umowę z ważnych powodów, a w szczególności:...”	1) – 3) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów
2.	Bank Millennium S.A. z siedzibą w Warszawie	2	1) Brak przesłanek uprawniających bank do zmiany umowy 2) Nieokreślenie zakresu odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku	1) – 2) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

3.	BRE Bank S.A. z siedzibą w Warszawie	12	1) „Wysokość opłat i prowizji może ulegać zmianom. Zmiany wysokości opłat i prowizji uzależnione są w szczególności od (...)” 2) „Reklamacje dotyczące niewykonania lub nienależytego wykonania dyspozycji, Posiadacz MultiIKE może składać w terminie tygodnia od powzięcia informacji o tym fakcie, nie później jednak niż w terminie 30 dni od dnia realizacji dyspozycji przez MultiBank” 3) „Posiadacz MultiIKE nie może podważyć autentyczności dyspozycji złożonej przy pomocy prawidłowego identyfikatora lub hasła” 4) „MultiBank nie ponosi odpowiedzialności za odmowę realizacji dyspozycji, na skutek niedochowania przez Posiadacza Multilke warunków wskazanych w niniejszym Regulaminie, Umowie” 5) „(...) Zmiany wysokości opłat i prowizji uzależnione są w szczególności od zmiany warunków cenowych na rynku międzybankowym, polityki finansowej mBanku oraz poziomu ponoszonych przez mBank kosztów obsługi operacji, w tym od mających wpływ na ten poziom parametrów rynkowych takich jak: stopa inflacji, kursy walutowe, referencyjne stawki oprocentowania ustalane przez NBP” 6) „W przypadku niestosowania się przez Posiadacza rachunku do (...) innych regulaminów bankowych (...) mBank ma prawo	1), 8) – 12) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, 2) – 7) planowane wniesienie powództwa
----	--------------------------------------	----	--	---

			do zablokowania dostępu do rachunku mIKE lokata i wypowiedzenia umowy” 7) „Posiadacz rachunku składa dyspozycję zwrotu lub częściowego zwrotu środków w trybie i na zasadach wskazanych przez mBank. W szczególności Posiadacz rachunku składa dyspozycję zwrotu lub częściowego zwrotu środków za pośrednictwem mLinii” 8) „Jeżeli posiadacz rachunku nie dokona wypowiedzenia w terminie 30 dni od dnia wysłania przez mBank informacji o zmianach, przyjmuje się, że posiadacz rachunku wyraża zgodę na zmiany” 9) „mBank nie ponosi odpowiedzialności za skutki wynikłe z użycia numeru identyfikacyjnego oraz haseł do kanałów dostępu przez osoby trzecie (...)” 10) „MultiBank nie ponosi odpowiedzialności za skutki wynikłe z ujawnienia identyfikatora i haseł do kanałów dostępu osobom trzecim” 11) „Za przekroczenie przez mBank terminu realizacji dyspozycji, z przyczyn leżących po stronie mBanku, Posiadaczowi rachunku przysługuje odszkodowanie w wysokości rzeczywiście poniesionej szkody (...)” 12) „Jeśli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub inne, niezależne od mBanku względy, mBank może czasowo ograniczyć dostęp do rachunku mIKE lokata za pośrednictwem poszczególnych kanałów, przez okres, jakiego	
--	--	--	--	--

			wymaga usunięcie przyczyn braku dostępu. W takim wypadku mBank nie ponosi odpowiedzialności za zaistniałe ograniczenia w dostępności rachunku mIKE lokata”	
4.	Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. z siedzibą w Warszawie	6	1) Brak przesłanek uprawniających bank do zmiany umowy 2) „PKO BP SA może wypowiedzieć umowę jedynie z ważnych powodów, w szczególności w przypadku (...)” 3) Nieokreślenie zakresu odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku 4) „O przyjęciu lub odmowie przyjęcia dyspozycji, o której mowa w ust. 1, PKO BP SA niezwłocznie informuje Oszczędzającego” w związku z: „Ustanowienie, odwołanie lub zmiana pełnomocnictwa mogą być dokonywane w formie pisemnej dyspozycji, złożonej przez Oszczędzającego PKO BP SA” 5) „Zmiana lub odwołanie pełnomocnictwa wywołuje skutek od chwili potwierdzenia przez PKO BP SA przyjęcia dyspozycji, dotyczącej zmiany lub odwołania pełnomocnictwa, złożonej przez Oszczędzającego” 6) „Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla	1) – 3), 6) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, 4) – 5) planowane wniesienie powództwa

			Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny”	
PODMIOTY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ MAKLERSKĄ				
5.	Dom Maklerski BDM S.A. z siedzibą w Bielsko – Białej	1	1) „Po złożeniu wniosku o wypłatę lub wypłatę w ratach przez osobę uprawnioną Dom Maklerski sprzeda instrumenty finansowe znajdujące się na Rachunku IKE, w odpowiedniej ilości, ale wg własnego uznania, w terminie nie późniejszym niż następnego dnia sesyjnego po dniu złożenia wniosku o wypłatę lub wypłatę w ratach”	1) planowane wniesienie powództwa
6.	Dom Maklerski Banku Ochrony Środowiska S.A. z siedzibą w Warszawie	1	1) „Zmiana przez Oszczędzającego dyspozycji, o której mowa w ust. 1 (...) jest skuteczną wobec DM BOŚ nie wcześniej niż następnego dnia roboczego po dniu doręczenia DM BOŚ stosownej dyspozycji za wyjątkiem dyspozycji odwołania lub zmiany pełnomocnictwa dokonanej przez Oszczędzającego osobiście w POK DM BOŚ, kiedy to dyspozycja jest skuteczna wobec DM BOŚ od chwili złożenia” w związku z ust. 1 „Oszczędzający może ustanowić Pełnomocników do dysponowania środkami zgromadzonymi na IKE oraz do	1) planowane wniesienie powództwa

			wykonywania wszelkich czynności na IKE"	
TOWARZYSTWA FUNDUSZY INWESTYCYJNYCH				
7.	BPH TFI S.A. z siedzibą w Warszawie	1	1) „W przypadku zamiaru likwidacji Subfunduszu, w którym gromadzone są środki na IKE, Fundusz podejmuje następujące czynności: w przypadku gdy dotychczasowy program inwestowania przewiduje kierowanie wpłat do więcej niż jednego Subfunduszu: - najpóźniej na 7 dni przed wyznaczonym terminem rozpoczęcia likwidacji Subfunduszu dotychczasowy podział wpłat na IKE, zgodnie z wybranym przez Oszczędzającego programem inwestowania, ulega modyfikacji w ten sposób, że dotychczasowy udział wpłat lokowanych w likwidowanym Subfunduszu jest dzielony między pozostałe Subfundusze uwzględnione w dotychczasowym podziale wpłat, proporcjonalnie do udziałów tych Subfunduszy w tym podziale wpłat, - najpóźniej na 7 dni przed wyznaczonym terminem rozpoczęcia likwidacji Subfunduszu środki zgromadzone na IKE w tym Subfunduszu podlegają zmianie do	1) planowane wniesienie powództwa

			pozostałych Subfunduszy uwzględnionych w dotychczasowym podziale wpłat, proporcjonalnie do udziałów tych Subfunduszy w tym podziale wpłat”	
8.	BZ WBK AIB TFI S.A. z siedzibą w Poznaniu	1	1) „Wszelkie spory wynikłe z Umowy rozstrzyga sąd właściwy miejscowo dla siedziby Towarzystwa”	1) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów
9.	TFI BNP Paribas Polska S.A. z siedzibą w Warszawie (dawniej: TFI FORTIS PRIVATE INVESTMENTS S.A. z siedzibą w Warszawie)	1	1) „Przedmiotem zwrotu może być wyłącznie całość środków zgromadzonych na IKE (...)”	1) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów
10.	Legg Mason TFI S.A. z siedzibą w Warszawie	1	1) „Korepondencja wysłana przez Fundusz Legg Mason na ostatni adres korespondencyjny wskazany przez Oszczędzający jest uznawana jako korespondencja dostarczona Oszczędzającemu”	1) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów
11.	Millennium TFI S.A. z siedzibą w Warszawie	2	1) „Oszczędzający może zawrzeć Umowę wyłącznie osobiście” 2) „Dane osobowe będą przetwarzane wyłącznie w celu należytego wywiązania się z umowy nabycia jednostek uczestnictwa oraz w celu wypełnienia prawnie usprawiedliwionych celów administratora danych lub osób trzecich,	1) – 2) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

			którym te dane są przekazywane, w szczególności w celu przekazywania informacji o produktach i usługach oferowanych przez administratora danych”	
12.	TFI PZU S.A z siedzibą w Warszawie	1	1) „W przypadku rejestrów IKE możliwe jest działanie przez pełnomocnika wyłącznie w sytuacjach wyjątkowych, na podstawie pełnomocnictwa udzielonego w formie z podpisami notarialnie poświadczonymi bądź w formie aktu notarialnego (...)”	1) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów
ZAKŁADY UBEZPIECZEŃ				
13.	Towarzystwo Ubezpieczeń ALLIANZ Życie Polska S.A. z siedzibą w Warszawie	2	1) „Niniejszym wyrażam zgodę na odstąpienie przez TU Allianz Życie Polska S.A. od zwrotu nadpłaty składki ubezpieczeniowej w wysokości nie przekraczającej 4 zł (słownie: cztery złote)” 2) „Towarzystwo zastrzega sobie możliwość zmiany wysokości opłat. Podwyżka w ramach limitu wyznaczonego przez wskaźnik wzrostu cen towarów i usług za okres od ostatniej zmiany nie oznacza zmiany umowy”	1) planowane wniesienie powództwa 2) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

14.	ING Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. z siedzibą w Warszawie	10	1) „1. Tabela limitów i opłat lub Wykaz ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulamin lokowania środków mogą być z ważnych przyczyn zmienione uchwałą Zarządu Ubezpieczyciela, z uwzględnieniem ust. 4. 2. Ważną przyczyną, o której mowa w ust. 1, jest zmiana lub wprowadzenie nowych przepisów prawa oraz zmiana warunków świadczenia ochrony ubezpieczeniowej, w wyniku wydania: a) wiążących Ubezpieczyciela zaleceń lub decyzji przez organ nadzoru lub przez inny organ administracji publicznej, b) orzeczenia o utracie mocy obowiązującej aktu normatywnego w całości lub w części przez Trybunał Konstytucyjny, c) orzeczenia przez Sąd Najwyższy, sąd powszechny, Naczelny Sąd Administracyjny lub inny sąd administracyjny. Ważną przyczyną, o której mowa w ust. 1, jest istotna zmiana sytuacji ekonomiczno-gospodarczej, w wyniku której wystąpi jedno z następujących zdarzeń: a) Wzrost rentowności jednego z typów obligacji Skarbu Państwa Rzeczypospolitej Polskiej notowanych na rynku wtórnym o ponad 590 punktów bazowych w okresie 12 kolejnych miesięcy, b) Wzrost stopy referencyjnej (określonej przez bank centralny) waluty będącej prawnym	1) – 7) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, 8) – 10) planowane wniesienie powództwa
-----	--	----	---	--

			środkiem płatniczym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, o ponad 950 punktów bazowych w okresie 12 kolejnych miesięcy, c) Spadek indeksu warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych WIG lub WIG20 lub WIG-BANKI o ponad 25% w okresie 12 kolejnych miesięcy. 3. Zmiana wskazana w ust. 1 powyżej następuje poprzez doręczenie Ubezpieczającemu nowego tekstu Tabeli limitów i opłat lub Wykazu ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulaminu lokowania środków. Zmiana wchodzi w życie, o ile w terminie 14 dni od doręczenia Ubezpieczającemu nowego tekstu Tabeli limitów i opłat lub Wykazu ubezpieczeniowych funduszy kapitałowych i regulaminu lokowania środków Ubezpieczający nie złoży oświadczenia o wypowiedzeniu umowy głównej" 2) „Ubezpieczycielowi przysługuje prawo wypowiedzenia umowy ubezpieczenia w razie stwierdzenia naruszenia obowiązku udzielania, przed zawarciem umowy głównej, zgodnych z prawdą, pisemnych odpowiedzi na pytania Ubezpieczyciela zawarte we wniosku o ubezpieczenie i w innych dokumentach. W takim przypadku okres wypowiedzenia wynosi 60 dni, licząc od dnia, w którym Oszczędzającemu doręczono pisemne oświadczenie Ubezpieczyciela	
--	--	--	--	--

			o wypowiedzeniu umowy IKE” 3) „W przypadku gdy umowa główna trwa krócej niż 1 rok polisowy regularna składka IKE może jedynie powiększyć składkę podstawową” 4) „(...) Wpłata zadeklarowana przez Oszczędzającego jako regularna składka IKE, dokonana przed dniem wpłacenia zaległych składek całkowitych, zostanie zaliczona przez Ubezpieczyciela na poczet zaległych składek całkowitych” 5) „Ubezpieczyciel w pierwszej kolejności zaliczy otrzymaną nieregularną składkę IKE lub jej część na poczet składek całkowitych wymagalnych w dniu rejestracji wpłaty nieregularnej składki IKE, poczynawszy od składki całkowitej najdawniej wymagalnej” 6) „W przypadku śmierci Oszczędzającego podstawą do wypłaty z rachunku IKE jest wniosek Uprawnionego o wypłatę złożony Ubezpieczycielowi wraz z następującymi dokumentami: (...) zaświadczeniem stwierdzającym przyczynę śmierci Oszczędzającego, wystawionym przez lekarza lub stosowne władze (...)” 7) „(...) Dyspozycje dotyczące wypłaty z rachunku głównego, wypłaty z rachunku IKE, wypłaty transferowej oraz zwrotu, a także oświadczenie o wypowiedzeniu umowy ubezpieczenia lub umowy IKE, do swej skuteczności wymagają złożenia dodatkowych	
--	--	--	--	--

			oświadczeń i dokumentów niezbędnych do zrealizowania przez Ubezpieczyciela odpowiednio: wypłaty, wypłaty transferowej lub zwrotu z rachunku IKE” 8) „W przypadku wypowiedzenia umowy IKE przez Ubezpieczyciela, a także wygaśnięcia umowy IKE w trybie określonym w art. 23, Oszczędzający powinien złożyć dyspozycję, o której mowa w ust. 2, w terminie 30 dni przed upływem okresu wypowiedzenia lub dniem wygaśnięcia umowy IKE. W przypadku wypowiedzenia umowy IKE przez Oszczędzającego, powinien on złożyć dyspozycję, o której mowa w ust. 2, do dnia złożenia oświadczenia o wypowiedzeniu. Dyspozycja złożona w późniejszym terminie pozostaje bezskuteczna” 9) „Wypłata z rachunku IKE może spowodować pomniejszenie w razie śmierci Oszczędzającego w okresie 12 miesięcy od dnia jej dokonania, gwarantowanej sumy ubezpieczenia o równowartość tej wypłaty. Pomniejszenie to nie jest dokonywane w przypadku śmierci Oszczędzającego wskutek nieszczęśliwego wypadku” 10) „Wypłata transferowa może spowodować pomniejszenie w razie śmierci Oszczędzającego w okresie 12 miesięcy od dnia jej dokonania, gwarantowanej sumy ubezpieczenia o równowartość wypłaty transferowej.	
--	--	--	--	--

			Pomniejszenie to nie jest dokonywane w przypadku śmierci Oszczędzającego wskutek nieszczęśliwego wypadku"	
15.	PZU Życie S.A. z siedzibą w Warszawie	3	1) „PZU Życie SA wypłaca świadczenie z tytułu śmierci oszczędzającego oraz wykonuje zobowiązania w stosunku do uposażonych lub osób wymienionych w § 28 ust. 2 w terminie 30 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o zdarzeniu objętym odpowiedzialnością” 2) „Wysokość sumy ubezpieczenia jest niezmienna w całym okresie obowiązywania umowy i nie podlega indeksacji” w związku z: „Wzrost wysokości minimalnych składek, minimalnej wartości częściowej wypłaty z rachunku dodatkowego, minimalnej wysokości składek przekazanych w okresie pierwszych 10 miesięcy od dnia zawarcia umowy oraz opłat, o których mowa w § 11 ust. 1, (indeksacja) może nastąpić nie częściej niż raz na 5 lat od daty ich poprzedniego ustalenia przez PZU Życie SA o wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogłaszany przez GUS, pod warunkiem, że osiągnie on w tym okresie skumulowaną wartość wyższą niż 4 %. (...)” 3) „Strony obowiązane są informować o każdej zmianie adresów. Powiadomienia, wnioski i oświadczenia wysyłane na ostatnio podany adres PZU Życie SA, oszczędzającego lub	1) , 3) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, 2) planowane wszczęcie postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w przypadku wpisu do rejestru niedozwolonych klauzul umownych analogicznego postanowienia, które jest obecnie analizowane przez Sąd

			uposażonego uznawane będą za skutecznie doręczone”	
16.	Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie Spółdzielczych Kas Oszczędnościowo – Kredytowych S.A. z siedzibą w Sopocie	6	1) „Pobranie Składki Ochronnej po zakończeniu okresu prolongaty, powoduje przywrócenie odpowiedzialności ubezpieczeniowej Towarzystwa na okres kolejnych 12 miesięcy, począwszy od pierwszego dnia następnego miesiąca po pobraniu Składki Ochronnej, z tym że przez pierwsze 3 miesiące od przywrócenia odpowiedzialności ubezpieczeniowej Towarzystwa, zastosowanie ma Karencja” w związku z: „Przyjmuje się następujące znaczenia terminów użytych w niniejszym OWU: (...) 8) Karencja – okres liczony od pierwszego dnia przywrócenia odpowiedzialności ubezpieczeniowej Towarzystwa w odniesieniu do Oszczędzającego, w sytuacji wskazanej w § 11 ust. 6, w trakcie którego świadczenie z tytułu śmierci Oszczędzającego wypłacane jest wyłącznie w przypadku śmierci Oszczędzającego w następstwie Nieszczęśliwego Wypadku” 2) „W okresie Karencji, o której mowa w § 11 ust. 6, oprócz sytuacji wskazanych w ust. 1, Towarzystwo ogranicza odpowiedzialność do kwoty równej Wartości Polisy, w przypadku	1) – 2) planowane wniesienie powództwa, 3) planowane wszczęcie postępowania w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów w przypadku wpisu do rejestru niedozwolonych klauzul umownych analogicznego postanowienia, które jest obecnie analizowane przez Sąd, 4) – 6) wszczęto postępowanie w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów

			śmierci Oszczędzającego w następstwie Nieszczęśliwego Wypadku będącej wynikiem: 1) uprawiania przez Oszczędzającego amatorsko lub wyczynowo niebezpiecznych sportów, takich jak: rafting lub inne sporty wodne uprawiane na rzekach górskich, nurkowanie przy użyciu aparatów gazowych, surfing, windsurfing, kitesurfing, sporty spadochronowe i balonowe, paralotniarstwo, szybownictwo oraz pilotowanie jakichkolwiek samolotów silnikowych, skoki bungee, sztuki walki i wszelkiego rodzaju sporty obronne, wspinaczka wysokogórska i skałkowa, speleologia, myślistwo, jazda konna, jazda na nartach wodnych, narciarstwo zjazdowe, snowboard, bobsleje, saneczkarstwo, skoki narciarskie oraz inne sporty, w których wykorzystywane są pojazdy poruszające się po śniegu lub lodzie; za sporty wysokiego ryzyka uważane są również wyprawy do miejsc charakteryzujących się ekstremalnymi warunkami klimatycznymi lub przyrodniczymi albo udział w ekspedycjach, 2) samookaleczenia się Oszczędzającego, 3) działania Oszczędzającego pod wpływem, w stanie lub w warunkach choroby psychicznej, zaburzeń psychicznych lub choroby układu nerwowego, 4) zatrucia się Oszczędzającego spowodowanego spożywaniem alkoholu lub	
--	--	--	--	--

			środków odurzających bądź działania Oszczędzającego w stanie po użyciu alkoholu lub pod wpływem innych środków odurzających, wyłączając przypadki ich zażycia zgodnie z zaleceniami lekarza, 5) przewozu lotniczego wykonywanego przez przewoźnika nie należącego do IATA (Międzynarodowego Zrzeszenia Przewoźników Powietrznych), 6) poddania się Oszczędzającego zabiegom o charakterze medycznym lub paramedycznym poza kontrolą lekarzy lub innych osób uprawnionych, 7) prowadzenia pojazdu mechanicznego lub innego pojazdu przez Oszczędzającego, jeżeli Oszczędzający nie posiadał odpowiedniego dokumentu uprawniającego do prowadzenia danego pojazdu wymaganego odrębnymi przepisami” 3) „W przypadku śmierci Oszczędzającego, która nastąpiła za granicą, akt zgonu Oszczędzającego powinien zostać uwierzytelniony przez polską placówkę dyplomatyczną, a wszystkie dokumenty, wystawione za granicą przez uprawnione podmioty, dotyczące śmierci Oszczędzającego i składane przez osobę uprawnioną do otrzymania Świadczenia Ubezpieczeniowego, powinny zostać przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego”	
--	--	--	---	--

			4) „Zmiana wysokości opłat nie powoduje zmiany warunków, na jakich umowa o prowadzenie IKE została zawarta i nie wymaga zmiany umowy o prowadzenie IKE” 5) „Pismo skierowane przez Towarzystwo do Oszczędzającego pod ostatni znany Towarzystwu adres, wywiera skutki prawne po upływie 30 dni od dnia wysłania, nawet jeśli adresat nie zapoznał się z treścią pisma” 6) „W okresie Karencji, o której mowa w § 11 ust. 6, oprócz sytuacji wskazanych w ust. 1, Towarzystwo ogranicza odpowiedzialność do kwoty równej Wartości Polisy, w przypadku śmierci Oszczędzającego w następstwie Nieszczęśliwego Wypadku będącej wynikiem: 1) uprawiania przez Oszczędzającego amatorsko lub wyczynowo niebezpiecznych sportów, takich jak: (...)”	
--	--	--	--	--